

METODERAPPORT

SKUP 2011

De skadde soldatene

- Forsvaret uten oversikt

Marianne Johansen,
Tora Bakke Håndlykken og
Tom Bakkeli

De skadde soldatene

Innsendere:

Marianne Johansen

Mobil: 992 18 313

E-post: marianne.johansen@vg.no

Tora Bakke Håndlykken

Mobil: 911 82 804

E-post: tora.bakke.handlykken@vg.no

Tom Bakkeli

Mobil: 905 48 949

E-post: tom.bakkeli@vg.no

Redaksjon:

Verdens Gang

Postboks 1185 Sentrum

0107 Oslo

Publisert

03.01.2011

- VG Papir: UTEN OVERSIKT over soldater som er skadet i Afghanistan
- VG Papir: 48 skadede soldater: skadeoversikten
- VG Papir: Vognføreren Nina Bjørnevik (44) er uføretrygdet etter eksplosjon: IKKE REIS!
- VG Nett: Faremo: - Vi har ikke vært gode nok
www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10028647
- VG Nett: Pårørende vil ikke stå frem - redde for konsekvensene
www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=10028686
- VG Nett: Sivs tordentale mot Faremo: - Jeg blir rett og slett flau
www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=10028630
- VG Nett: - Skremmende og alvorlig avsløringer
www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10028657

04.01.2011

- VG Papir: Kjetil Bragstad: - Om jeg må tigge på gaten, blir vel ikke det så bra PR for Stoltenberg
- VG Papir: Kystjegersjefen: En skam!
Minst 11 alvorlig skadede har måttet hyre advokater mot NAV og Statens Pensjonskasse

De skadde soldatene

- VG Papir: Flere nye skadetilfeller
- VG Nett: Skutt av Taliban – kjemper for erstatning
www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10028795
- VG nett: NAV innrømmer Afghanistan-trøbbel
www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10028793
- VG Nett: Ber krigsskadde ta ansvar selv
www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10028812
- 05.01.2011
 - VG Papir: HAR IKKE OVERSIKT over soldater i Afghanistan. Forsvaret innrømmer svikt
 - VG Nett: Hyllet soldatene i nyttårstalen – nå vil han ikke snakke om dem
www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10028857
 - VG Nett: Stoltenberg innrømmer: - Vi har ikke vært gode nok
www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10028943
- 07.01.2011
 - VG Papir: Forsvarssjefen kaller soldatbehandling urimelig
 - VG Debatt/Nett: Forsvarsministerens brev til de norske soldatene
www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10037137
- 10.01.2011
 - Her er opposisjonens veterankrav ... og dette har regjeringen gjort
www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10037200
- 14.01.2011
 - VG Papir: - Tre eksksoldater VALGTE DØDEN - Ingen oversikt over selvmord (sitatsak Morgenbladet)
- 18.01.2011
 - VG Nett: Skadet soldat krever 2,2 mill. – tilbys 500 000
www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10013394
- 31.01.2011
 - VG Papir: STARTSKUDD for veteran-krafttak
- 02.02.2011
 - VG Papir: Soldatsykehus må trolig STENGES - Opptatt med Afghanistan- journaler
- 03.02.2011
 - VG Papir: Alle skadede soldater skal SJEKKES
- 05.02.2011
 - VG Helg: "Mirakellegen" måtte behandle seg selv - magasinhistorie om Kjetil Ness

De skadde soldatene

Når og hvordan kom arbeidet i gang, og hva var ideen som startet det hele?

På en støvete vei ved Almar i Afghanistan en ettermiddag i juni ble fire norske soldater drept momentant da det pansrede kjøretøyet de satt i ble sprengt av en veibombe. De fire kistene som ble fraktet med fly fra Meymaneh til Norge var et symbol på det største tapet av norske soldater i krig siden 2. verdenskrig.

Det er i år ti år siden de første norske soldatene ble sendt til Afghanistan. De var mineryddere og spesialsoldater som skulle støtte amerikanerne i Operasjon Enduring Freedom. Underveis har kampene blitt hardere, opprørsgruppene har stått sterkere og tapene til ISAF-styrkene blitt stadig større. Til sammen har ti norske soldater mistet livet.

Den dødelige veibomben som tok livet av de fire norske soldatene sommeren 2010 fikk diskusjonen om den norske deltagelsen i Afghanistan til å blusse opp. Norske medier har blitt kritisert for dårlig dekning av de faktiske krigshandlingene.

Det hadde vært lite oppmerksomhet om soldater som ble skadet i Afghanistan. Vi hadde fått høre mange historier om soldater som kom hjem til Norge som helter etter å ha utrettet bragder i krigen. Historier om soldater som kom hjem med skader for livet, og som kanskje angret på det de hadde vært med på, var det lite av.

På et morgenmøte der vi diskuterte dekningen stilte en kollega i VG følgende spørsmål i begynnelsen av oktober 2010: Hvem vet egentlig hvor mange soldater som er skadet i Afghanistan? Vi fant ut at vi selv ikke visste antallet.

Vi fulgte opp ved å stille spørsmålet til Forsvarsstabens kommunikasjonsenhet i oktober 2010. Svaret vi fikk var uten forbehold: Totalt var 32 soldater skadet i Afghanistan og hendelsene ble ramset opp anonymisert i et excel-ark.

For oss fremsto det lite sannsynlig at bare 32 var skadet, sammenholdt med så mange drepte og i et lys av de skarpe oppdragene soldatene deltok i. Samtaler med personer som hadde innsikt i stridshandlingene i Afghanistan bekreftet vår oppfattelse.

Vi bestemte oss for å ettergå Forsvarets opplysninger og utarbeidet en hypotese:

Det er flere soldater som er skadet på oppdrag i Afghanistan enn det Forsvaret opplyser om.

Hva var den sentrale problemstilling ved starten av prosjektet?

Med utgangspunkt i hypotesen vi hadde utarbeidet stilte vi tre enkle spørsmål:
1) Hvor mange soldater er skadet i Afghanistan?

De skadde soldatene

2) Hvor alvorlige er skadene?

3) Hva slags behandling får soldatene som er skadet når de kommer tilbake til Norge?

Dersom vår hypotese var rett ville vi gjennom å besvare disse spørsmålene vise frem den reelle prisen de norske soldatene betaler for sin krigsinnsats. Det ville i så fall også bety at Forsvaret hadde gitt upresis eller feil opplysninger til offentligheten.

Hvis Forsvaret ikke hadde oversikt over hvem som kom skadet hjem fra krigssonen, var det en indikator på at soldatenes fysiske skader ikke ble prioritert - dermed kunne soldatene bli sviktet når de trengte hjelp hjemme.

Redegjør kort for hva som er genuint nytt i saken

(sett mot evt. tidligere offentliggjort informasjon).

- Etter en omfattende kartlegging kunne vi dokumentere at minst 48 soldater var skadet i Afghanistan. Vi publiserte informasjon om hver enkelt soldats skade i en oversikt. Forsvaret opererte med en liste på 32.
- Vi dokumenterte en rekke feil og mangler i Forsvarets lister over fysisk skadde i Afghanistan. Forsvaret hadde ikke oversikt og ga direkte gal informasjon til medier og dermed offentligheten.
- VG dokumenterte at minst 13 soldater hadde fått skader for livet i Afghanistan. Ifølge Forsvarets liste var kun to soldater alvorlig skadet.
- Minst 11 alvorlig skadde soldater måtte hyre advokat for å få hjelp til oppfølging i Norge. Erstatningsordningene for skadde soldater ble endret i 2010, men gjennom enkelthistorier viste vi frem at også etter endringen opplevde soldatene motstand fra systemet.
- Forsvaret hadde ikke en samlet oversikt over hvilke norske soldater som hadde vært i Afghanistan. Kontor for Psykiatri og Stressmestring (KPS) i Forsvaret, fikk dermed ikke gjennomført sin planlagte kartlegging av soldatenes psykiske skader etter krigen. De komplette navnelistene fantes ikke.

Kort beskrivelse av organiseringen av arbeidet

(Metodebruk, kildebruk, problem underveis mv. Redegjør spesielt for kildebruk og kildekritikk.)

En av oss jobbet full tid med saken fra midten av oktober og frem til nyttår. Den andre startet arbeidet i midten av november og gjennom hele desember jobbet vi full tid med saken begge to. Tom Bakkeli var vesentlig på grunn av sitt mangeårige arbeid på feltet.

De skadde soldatene

I midten av oktober kontaktet vi Forsvarsstabens kommunikasjonsenhet og spurte om hvor mange soldater som var skadet i Afghanistan. Dere er for sent ute, var tilbakemeldingen.

P4 fikk listen over de skadde og laget sak i forrige uke. Vi fikk listen tilsendt likevel og gikk løs på P4s arkiv.

I et innslag 14. oktober fant P4 et avvik i Forsvarets oversikt over skadde soldater som førte til at Forsvaret innrømmet den konkrete feilen og oppdaterte sin statistikk. De intervjuet også talsmann for veteranorganisasjonen Siops som beskyldte Forsvaret for å feilinformere om skadene blant norske soldater i Afghanistan, og de lagde sak på en tidligere soldat som følte seg glemt fordi hennes skade ikke hadde skjedd i stridshandlinger.

Sakene til P4 var veldig gode, og drivkraften til en nyhetsjournalist er å være først. Samtidig følte vi at det lå mer i saken enn det som hadde kommet frem. Det ga oss en motivasjon til å komme til bunns.

For til tross for den tidligere omtalen hadde vi ikke fått svar på de sentrale spørsmålene vi hadde stilt oss: Hvor mange soldater var skadet, hvor alvorlige var skadene og hva slags oppfølging hadde de skadde soldatene fått?

Hypotesen vår om at flere soldater enn det Forsvaret opplyste om var skadet i Afghanistan, var heller ikke dokumentert. For å avdekke en større systemsvikt i Forsvarets skaderegistre, måtte vi dokumentere en gjennomgående feilrapportering. For at saken skulle få konsekvenser, holdt det ikke med påstander om underrapportering av skader. Vi måtte dokumentere feilene – en for en.

Vi ble enige om å starte på null og kartlegge hver enkelt soldat som hadde blitt skadet. En slik kartlegging ville gi oss en unik innsikt i omfanget og alvorlighetsgraden ved skadene norske soldater hadde fått.

Som i mye journalistisk arbeid utviklet metoden seg underveis. Oppsummert kan vi si at en rød tråd i arbeidet var å stille fundamentale spørsmål ved absolutt alle opplysningene Forsvaret ga oss.

1) Metode: Kontrollere alt Forsvaret sier

Såret eller skadet

På den anonymiserte oversikten vi hadde fått fra Forsvaret, savnet vi en skade. VG-reportasjen om soldaten Øivind Rognmo (32) som skadet seg på oppdrag i Afghanistan, hadde stått på trykk sommeren 2010. Kollega Harald Henden hadde fortalt historien om hvordan Rognmos sekshjulete motorsykkel veltet i stor fart og raste nedover fjellsiden i Afghanistan. Rognmo måtte evakueres med helikopter til sykehus i Meymaneh 24. juli 2010. Men på Forsvarets liste var ingen skader rapportert 24. juli 2010. Hvorfor sto ikke skaden til Øivind Rognmo på Forsvarets liste?

Forsvarsstaben forklarte at de skiller mellom å bli **såret** og å bli **skadet**. Såret blir man kun

De skadde soldatene

i stridshandlinger, ble vi fortalt. Det var noe annet enn å bli skadet, noe man kan bli hvis man skjærer seg i fingeren eller vrikker ankelen i en fotballkamp. På listen vi hadde fått oversendt, var kun soldater som var "såret i strid" ført opp, opplyste Forsvaret. Rognmo hadde vært ute på et intenst, skarpt oppdrag. Men Forsvaret hadde likevel ikke ført ham opp på listen, fordi han ikke var skadet av fiendens våpen. Oversikten var komplett, sa Forsvaret. Alle soldater som var såret i strid av fiendens våpen, sto oppført.

De hadde tilsynelatende en god forklaring. Tanken om at det kun var vi som ikke forsto oss på militær begrepsbruk, meldte seg.

Vi gikk tilbake til Excel-arket vi hadde fått oversendt fra Forsvarsstaben. Der var begrepet "skadet" og "skadd" brukt gjentatte ganger. Ordet "såret" fantes ikke – selv om Forsvarsstaben sa at det kun var sårede på listen. Dette styrket vår mistanke om at skillet mellom sårede og skadde ikke var så åpenbart som Forsvaret sa. Dessuten og kanskje viktigere: Burde ikke Forsvaret også kunne svare på hvor mange soldater som var skadet utenom de direkte stridshandlingene?

Delkonklusjon: Forsvaret hadde definert bort skadene til en gruppe soldater. Konsekvensen av krigen i Afghanistan kunne dermed framstå mindre alvorlig enn de reelt sett var.

Fotsopp og allergi

Vi fortsatte å be Forsvaret svare på hvor mange soldater som hadde blitt **skadet** i Afghanistan. De svarte at Forsvarets sanitet jobbet med å lage en oversikt. Den skulle vi få når den var ferdig.

Oversikten som kom til slutt fra kommunikasjonsenheten i Forsvarsstaben var omfattende. Statistikken viste at 495 soldater hadde skadet seg i Afghanistan fra 2003 til 2010. Antall skadediagnoser var 827. Informasjonen var detaljert: Vi fikk opplyst antall soldater som hadde oppsøkt lege i Afghanistan fordelt på 25 ulike skadekategorier og 25 ulike sykdomskategorier.

Forsvarets tall på antall skadde soldater i Afghanistan ble gjengitt i P4 og videre i en NTB-artikkel. Vi festet ikke lit til tallene.

Til tross for den detaljerte oversikten fikk vi ikke svar på de mest grunnleggende spørsmålene. Oversikten fortalte oss ingenting om hvor mange som var alvorlig skadet eller hvor mange som hadde pådratt seg varige mén etter operasjonene i krigssonen i Afghanistan. Det statistikken fra Forsvarsstabens kommunikasjonsenhet derimot viste, var antall soldater som hadde fått diagnosen "uspesifisert allergi" hos legen i Afghanistan. Oversikten ga også svar på hvor mange soldater med "åpent sår på finger uten skade på negl", andelen soldater som hadde diagnose "fotsopp" og andelen med diagnose "vorter".

Vi ba om et intervju med sjefen for Forsvarets sanitet, Per William Bratlie-Jensen, som sto bak oversikten. Vi stilte spørsmålene våre til ham på nytt: Hvor mange soldater er skadet i Afghanistan? Hvor mange er alvorlig skadet, og hvor mange har fått varige mén? Hvor

De skadde soldatene

mange soldater har fått skuddskader og hvor mange har måttet amputere på grunn av skader i Afghanistan? Sanitetssjef Per William Bratlie-Jensen prøvde, men kunne ikke svare.

Delkonklusjon: Forsvaret gjemte bort svar på viktige spørsmål ved å gi detaljert informasjon som ikke beskrev kjernen i krigens konsekvenser.

Shit in, shit out

Forsvarsstaben understreket gjentatte ganger at de hadde registrert alle skader i hver enkelts journal. Selv om de ikke hadde god nok statistikk over alle skadene, hadde de i alle fall registrert alle skader i journalene til den enkelte soldat. Dermed ville det ikke bli noe problem om en soldat trengte dokumentasjon i etterkant.

Det sto i motsetning til opplysningene vi fikk av en av de skadde soldatene vi intervjuet. Han hadde opplevd at skaden hans ikke var registrert da han trengte dokumentasjon i erstatningsrettssaken hjemme i Norge.

- Journalen min var borte da jeg kom hjem, den har ikke Forsvaret funnet. Advokaten min har spurt både Forsvaret og Forsvarets sanitet, men episoden i Afghanistan var ikke registrert, fortalte etterretningsoffiseren.

For å kunne ettergå påstanden om at Forsvaret hadde kontroll på hver enkelt skade, undersøkte vi først hva slags type registrering Forsvaret gjorde av skader. Den viktigste databasen het SANDOK og er Forsvarets journalsystem. I tillegg skulle Forsvarets helseregister, etablert i 2001, gi en systematisert oversikt over helsesituasjonen til soldatene.

To skriftlige kilder indikerte at registeret og databasen ikke fungerte som det skulle.

I en rapport fra Forsvarets sanitet (FSAN) i 2008 "vedrørende sykdom og skade i operasjoner i utlandet" sto det svart på hvitt at det var problemer med registreringen.

FSAN understreker at rapporten er utarbeidet på grunnlag av tilgjengelige data. Det er仁deles gjenstående utfordringer knyttet til datakvaliteten. Dette gjelder rutine og mulighetene for innsamling av valide data. Selv om rutine tilsier at alt personell skal inngå i forsvarets elektroniske helsejournal, finnes det grupper av mannskaper som ikke i tilstrekkelig grad får dokumentert sine helsemessige problemstillinger. Dette gjelder i særlig grad den del av personellet som blant annet deltar i spesialoperasjoner og etterretning. Dette er paradoksalt fordi denne typen operasjoner utsetter disse mannskapene for særlige belastninger.

(Fra Besvarelse av oppdrag fra Forsvarsdepartementet vedrørende sykdom og skade i operasjoner i utlandet 15/5 2008)

I tillegg kommenterte Forsvarets sanitet selv problemstillingen i et underpunkt i et dokument vi hadde fått oversendt tidligere med oversikten over skadediagnoser: "I visse driftsperioder med kommunikasjonsproblemer kan journaler ha blitt produsert på papir

De skadde soldatene

og deretter skannet. Bilder av journaler kan kun telles opp manuelt og denne maskinelle oversikt kan vise noe underrapportering”.

I intervjuet med sanitetssjef Per William Bratlie-Jensen, sa han det rett ut:
- Shit in shit out, heter det i forskningen. Har du dårlige data inn, så får du dårlige data ut.

Delkonklusjon: Det var ikke riktig at Forsvaret hadde fullstendige opplysninger om den enkelte soldats skade.

Kun to er alvorlig skadet

Spørsmålet om hvor mange norske soldater som hadde blitt skadet i Afghanistan, og hvor mange som hadde blitt alvorlig skadet, hadde blitt besvart på denne måten i en e-post fra Forsvarsstabens kommunikasjonsenhet 29. november:

“Vi har hatt 9 drepte og 32 personer med skader i Afghanistan i perioden 2002 til 2010. Av disse er 2 kategorisert som alvorlige og 30 som lettere skader. I tillegg har det vært skader knyttet til beinbrudd og forstuelse, osv. som ikke har hatt noe med stridshandlinger å gjøre”.

Altså: To alvorlige skader på soldater i Afghanistan, ifølge Forsvarsstaben.

Vi gjorde et omfattende arbeid med å kartlegge hver enkelt skade (se eget kapittel). Vi sammenlignet vår kartlegging med påstanden fra Forsvarsstaben om to alvorlige skader. Kartleggingen vår viste blant annet at en soldat ble blind, en annen ble lam, en tredje ble 97 prosent invalid og en fjerde måtte amputere benet. Men kun to av dem var alvorlig skadet, ifølge Forsvarsstaben. Var det den lamme, blinde, den invalide eller den amputerte som ikke var alvorlig skadet? Det var åpenbart direkte feilinformasjon fra Forsvarsstabens side.

Vi spurte sjefen for Forsvarets sanitet om hvordan Forsvaret definerte alvorlig skade.
- En alvorlig skade er noe som gir senvirkninger psykisk eller fysisk. Hvis du må tas ut av tjeneste og sendes hjem, vil jeg si at det er en alvorlig skade, svarte Per William Bratlie-Jensen.

Vi bestemte oss for å bruke samme definisjon når vi skulle kategorisere skadene i vår egen kartlegging. Før første publiserte artikkel, hadde vi kjennskap til minst 13 soldater som var alvorlig skadet i Afghanistan.

Delkonklusjon: Forsvaret feilinformerte om hvilken pris den enkelte soldat måtte betale for krigsinnsatsen: Flere soldater ble skadet for livet.

Medaljene

Vi stilte oss spørsmålet om det var flere soldater enn Forsvaret oppga som var “såret i strid” av fiendens våpen. En person med kjennskap til Forsvaret sa han trodde vi var på feil spor.

De skadde soldatene

- Når det gjelder sårede i strid, tror jeg Forsvaret oppgir helt nøyaktige tall. Soldater får medalje hvis de blir såret i strid. Folk vil ha medaljen sin, ellers blir det hadde det blitt bråk, sa kilden.

Vi ønsket å finne ut om oversikten Forsvarsstaben hadde gitt oss over de 32 soldatene som var "såret i strid" stemte overens med soldatene som hadde fått medalje.

Vi tok kontakt med Forsvarets veteranadministrasjon og ba om å få oversendt en oversikt over hvem som hadde fått utdelt medalje for "såret i strid" etter Afghanistan-oppdrag.

Vi fikk svar av Forsvarsstabens kommunikasjonssenhet, som bekreftet at en slik liste fantes, men de ville ikke utlevere den av sikkerhets- og personvern hensyn. Vi argumenterte med at vi ikke trengte navn eller identifiserende opplysninger, men kun de samme opplysningene de hadde gitt på oversikten over soldater som var blitt "såret i strid." Vi sa at det neppe kunne være mer person- eller sikkerhetssensitivt å levere ut en slik liste enn listen vi allerede hadde fått.

Etter mye om og men, fikk vi vite at 32 soldater hadde fått (eller ville snart få) medaljen for å ha blitt såret i strid i Afghanistan, men ikke opplysninger utover antallet.

Vi møtte en mur og vår eneste mulighet var å be Forsvarets veteranadministrasjon selv sammenligne de to listene. Vi fikk til svar i en e-post: "som sagt under så ser tallene ut til å stemme". Og det kunne se slik ut. Nøyaktig 32 på Forsvarets liste over sårede i strid og nøyaktig 32 medaljer.

Vi lette frem statuttene for utdeling av medaljen for sårede i strid og fant ut at den ble innstiftet i 2004. Vi kontaktet en av soldatene som vi identifiserte fra hendelsene på Forsvarets liste over 32 sårede: Hallgeir Mikalsen som ble erklært 97 prosent invalid etter skuddskaden han pådro seg i Afghanistan i 2003. Han hadde ikke fått noen medalje. Vi spurte Forsvarsstaben om soldatene som ble såret i strid før 2004 hadde fått medalje, og fikk bekreftet at de ikke hadde det.

Det var ikke riktig som vi hadde fått opplyst av Forsvarets veteranadministrasjon: Tallene stemte ikke likevel. Tre soldater var såret i strid før medaljen var innstiftet. Det betydde igjen at det manglet tre soldater som hadde fått medalje på Forsvarets oversikt over 32 soldater såret i strid. De tre soldatene kunne være en ny indikasjon på systemsvikt i Forsvarets skaderapportering.

Vi kontaktet Forsvarsstaben på nytt: Hvem er soldatene som har fått medalje uten at de er oppført på Forsvarets oversikt?

Til å begynne med svarte Forsvarsstabens kommunikasjonsavdeling med ulike regnestykker som skulle vise at tallene stemte likevel. Etter mange runder kom innrømmelsen fra forsvarssjefens talsmann John Inge Øglænd:

- Vi ser også at det er noen andre feil og mangler på listen, og at tre personer som har fått medalje for såret i strid ikke er oppført på den. Det er uheldig.

I den omfattende runden for å få svar fant vi ytterligere to feil til i Forsvarets oversikt som

De skadde soldatene

de innrømmet. Det var altså feil på begge listene til Forsvaret, både listen over sårede i strid og listen over de som hadde fått medaljen "såret i strid".

Veien fram til innrømmelsene var kronglete og innebar utrolig mye detaljgraving om oppføringer på lister. Men i realiteten var oppklaring av detaljene et gjennombrudd for oss i arbeidet, fordi vi kunne påvise feilføringer. Listene var ikke bare en oppføring på et papir, det var også skjebnen til soldater i krig.

Delkonklusjon: Forsvaret ga uriktige opplysninger om hvor mange som var såret i strid. Det var en indikasjon på at flere enn de som stod oppført på Forsvarets liste kunne være såret.

Trenering og hemmelighold

Forsvaret består av en rekke avdelinger, enheter og parallelle organisasjoner. Det ga oss mulighet til å innhente opplysninger fra ulike hold. Samtidig førte det til at Forsvaret sendte oss i en runddans mellom ulike enheter.

Forsvaret har i tillegg en stor kommunikasjonsenhet. De opererer i et system med utstrakt bruk av hemmelighold og gradert informasjon. Vi fikk ofte avslag når vi ba om innsyn, med todelt begrunnelse: Personvern og sikkerhetshensyn.

Vi opplevde også at det tok svært lang tid å få svar på spørsmål. I løpet av arbeidet med saken, ble vi oftere og oftere henvist til samme person i Forsvarsstabens kommunikasjonsenhet uansett om vi hadde stilt spørsmål til en helt annen del av organisasjonen. Det gjorde at det tok unødvendig lang tid å få svar, noen ganger flere måneder. Svarene var ofte referert gjennom flere ledd før de kom til oss, og ble dermed upresise og lite utfyllende.

Et eksempel på vår opplevelse av trenering og hemmelighold var da vi ba om oversikt over skadene til soldatene som var blitt evakuert med helikopter i Afghanistan.

I midten av november kontaktet vi Luftforsvarets kommunikasjonsrådgiver på telefon, og ba om å få oversikt over alle evakueringer av skadde norske soldater. En og en halv måned senere, da vi skulle trykke vår første sak, hadde vi fortsatt ikke fått svar på vår henvendelse. Vi var blitt sendt fra Luftforsvaret, til Fellesoperativt hovedkvarter og til Forsvarsstabens kommunikasjonsenhet. En uke etter at vi hadde publisert vår første sak, avslo Forsvarsstaben å gi oss innsyn i listen over evakuerte soldater. Til tross for at Forsvarsstaben hadde gitt oss dato, skadesituasjon og alvorlighetsgrad for de 32 soldatene som var skadd i strid, hevdet de at det var i strid med personvern- og sikkerhetshensyn å gjøre det samme for de 46 soldatene som var evakuert med helikopter.

Delkonklusjon: Forsvaret var ikke konsistente i sitt hemmelighold av informasjon om skadde.

De skadde soldatene

2) Metode: Sammenligning med andre land

Vi innhentet informasjon om hvor mange soldater fra USA og England som hadde blitt skadet i Afghanistan. Det viste seg at disse landene hadde svært detaljert oversikt over skader, og oversiktene var offentlig lett tilgjengelig på nettsidene deres. Både det britiske og amerikanske forsvaret offentliggjør månedlige oversikter over skader på soldater – både i og utenfor strid.

Også det danske forsvaret har innført oversikt over antall soldater som er skadet i og utenfor strid.

I det engelske forsvaret opererte de med to begreper "wounded in action" og "non-battle injury". De delte også inn skadde i "very seriously injured" og "seriously injured", og hadde klare definisjoner for disse begrepene.

Delkonklusjon: Norges allierte i Afghanistan hadde detaljerte, offentlige oversikter over både sårede i strid og skadde soldater, som ble oppdatert jevnlig. Det norske forsvaret kunne ikke frembringe samme oversikt, selv etter flere måneders purring.

3) Metode: Kartleggingen

Forsvarets sanitet hadde erkjent at de ikke hadde en totaloversikt over skadde soldater. Den innrømmelsen var i seg selv et stort skritt. Uansett hvem vi stilte spørsmålene til eller hvor mange innsynsbegjæringer vi sendte, ville vi ikke få svar. Det fantes ingen presis, samlet oversikt over skadene på noe nivå i Forsvaret. Vi trodde på erkjennelsen til sanitetsjef Per William Bratlie-Jensen.

Vi måtte gå til primærkilden for å få svarene som Forsvaret ikke kunne gi. Soldatene selv var de nærmeste til å fortelle om skadene de hadde pådratt seg.

Jakt og systematisering

Forsvarets liste

For å vite om Forsvarets opplysninger stemte, ble vi tidlig i arbeidet klar over at vi måtte identifisere så mange som mulig av de 32 sårede på Forsvarets liste. De ville selv ikke gi denne informasjonen av sikkerhets- og personvern hensyn.

Vi opprettet vårt eget excel-ark der vi førte inn alle opplysninger vi kunne finne om soldater som hadde blitt skadet i Afghanistan. Vi førte inn kolonner med navn, bosted, forsvarsavdeling/gren, hva slags skade, hvor og hvordan skaden oppsto og alvorlighetsgrad.

Vi saumfarte atekst, lokalaviser og Forsvarets egne hjemmesider for å finne navn på soldatene og mer informasjon om skadene. Der vi ikke fant navn på soldaten, prøvde vi å finne navn på avdeling/forsvarsgren eller navn på en sjef eller kollega som kunne hjelpe oss å komme i kontakt med den skadde. Der det heller ikke fantes opplysninger om dette,

De skadde soldatene

lette vi etter dato og sted for skadens opprinnelse i Afghanistan. Vi kartla hvem som hadde vært sjefer på ulike nivå i Afghanistan på det aktuelle tidspunktet, og kontaktet så mange av dem vi greide for å prøve å få ut mer informasjon.

Vi kontaktet en rekke enheter i Forsvaret for å få alle opplysninger de hadde om soldater som hadde skadet seg: Telemarkbataljonen, Hærens styrker, Fellesoperativt hovedkvarter, Kystjegerkommandoen, Etterretningstjenesten, Forsvarets sanitet og Forsvarsstaben.

I jakten på flere skadde, sendte vi sendte også personlige brev. Vi fikk tilbakemelding fra enkelte at de anså det som illojalt å snakke med VG om saken. Forsvaret er en hierarkisk organisasjon der folk er opplært til å følge ordre og holde seg til "linja". Da vi kontaktet soldater eller annet militært personell direkte, opplevde vi ofte at de var redde for å ha kontakt med medier. De ønsket ikke å sette Forsvaret i et dårlig lys og ville ikke opptre på en måte som skulle føre til problemer med karrieren senere.

I deler av Forsvaret opplevde vi i tillegg at skader og fysisk svakhet var tabu. Kulturen var at soldatene var sterke, kjempet mot fienden, lo når de ble angrepet og smilte bredt når de fikk overtaket. De levde med dødsangsten nært innpå livet, og snakket om at de kunne miste livet i kamp. Et ødelagt ben eller et liv i rullestol var noe de ikke snakket om. Som en av de skadde soldatene fortalte: "Da jeg reiste til Afghanistan, visste jeg at jeg kunne dø. Jeg var på en måte forberedt på å måtte ofre livet. Men jeg hadde faktisk ikke tenkt på at jeg kunne risikere et liv i rullestol."

Denne kulturen bidro til at soldater kunne kvie seg for å snakke med oss om skaden de hadde pådratt seg.

Mange av de skadde soldatene tilhørte Kystjegerkommandoen, som er en spesiell enhet med yrkessoldater i Forsvaret som av sikkerhetsgrunner er opptatt av at soldatene skal være anonyme. Det var viktig for oss å komme i direkte kontakt med dem for å få kartlagt alvorlighetsgraden på skadene de hadde fått. Kystjegerkommandoen er et forholdsvis lukket miljø der det ikke er lett å få tilgang. Langvarig arbeid opp mot relevante miljøer fra Tom Bakkelis side, gjorde likevel at vi fikk adgang til å gjennomføre anonyme intervjuer med ti av de tolv skadde kystjegerne da vi besøkte dem på deres base i Harstad.

I midten av desember hadde vi en god oversikt over skadene til soldatene som sto på Forsvarets liste. Vi hadde identifisert 20 av de 32. Flere av de andre soldatene hadde vi rettet henvendelse til, og fått til svar at de ønsket ikke kontakt med oss.

I arbeidet med å kartlegge disse soldatene, fikk vi kjennskap til flere soldater som hadde fått skader utenom stridshandlinger som vi fattet interesse for.

Delkonklusjon: Ved å identifisere soldatene på Forsvarets skadeliste fant vi at flere av dem hadde varige mèn. Arbeidet tydeliggjorde også at det var soldater som var skadet, men som ikke sto oppført på listene.

De skadde soldatene

Ikke på Forsvarets liste

På Forsvarets egne nettsider mil.no (nå forsvaret.no) lå et stort antall nyhetsmeldinger fra episoder i Afghanistan, som ga en pekepinn om skader vi ikke fant på listen over "sårede i strid". Vi kom frem til at vi måtte skaffe identitet også til disse, på samme måte som vi hadde gjort med de skadde på Forsvarets liste. Med samme metoder som nevnt over nøstet oss frem til de involverte gjennom samtaler med andre soldater, sjefer, medieoppslag i lokalaviser og lignende. Vi spurte alle vi snakket med om de også visste om andre soldater som hadde skadet seg i Afghanistan.

Samtalene med de skadde soldatene på Forsvarets liste viste blant annet at flere soldater hadde hyret advokat for å få erstatning og oppfølging for skadene de var påført. Det ga oss en mulighet til. Vi kontaktet advokater som arbeidet innen erstatningsfeltet, og identifiserte flere som hadde tatt oppdrag for skadde soldater, men som ikke var oppført på offisielle lister.

Vi fant også informasjon om andre saker som hadde blitt behandlet i rettsapparatet, og som vi hentet ut ved å ringe den aktuelle domstolen. En av sakene vi fant informasjon om på denne måten, var skaden til en etterretningsoffiser. Skadesakene fra soldatene i den hemmelige delen av Forsvaret var nærmest umulig å få innsikt. Vi fant kun en skade hos en etterretningsoffiser, men var overbevist om at det fantes langt flere tilfeller (se punkt om shit in, shit out angående mørketall).

The screenshot shows the 'WarLogs' interface, specifically the 'Iraq & Afghan War Logs Explorer'. It features a search bar and a list of filters on the left, including Type (Non-Combat Event), Category (Accident), Tracking number (41SNV71400478002009-02#1211.03), Region (RC WEST), Reporting unit (A SIGACTS MANAGER), and Unit name (PRT MEY). The main content area displays a search result for a '(NON-COMBAT EVENT) ACCIDENT RPT PRT MEY : 0 INJ/DAM' dated 2009-02-28 01:48:00. The text of the report states: 'PRT MEY reports that FF on NFO patrol GHOWRMACH, had one 1 x ATV tipped over. 1 x ISAF soldier suffered chest injuries. PRT MEY requested MEDEVAC, and it was approved by RC N. UPDATE 1254D* The ISAF NBI be transported to PRT MEY, and after further examination they will decide what do to next. ***Event closed at 1650D*1 Non Battle Injuries, Category C norwegian(NOR) NATO/ISAF'.

Et annet nyttig verktøy for å identifisere ukjente episoder, var den søkbare krigsloggen som Wikileaks opprettet etter lekkasjen av flere hundretusen militærdokumenter fra Irak og Afghanistan. Gjennom enkle søkeord som for eksempel "norwegian", "NOR" og "PRT MEY" (forkortelse for enheten Provincial Reconstruction Team i Meymaneh der mange norske tjenestegjorde) fant vi frem til for oss ukjente hendelser - både stridssituasjoner og ulykker der norske soldater hadde blitt skadet.

Fem av skadehendelsene vi publiserte i oversikten på 48 skadde, fant vi først gjennom informasjon i dokumentene fra Wikileaks.

Delkonklusjon: Vi kunne dokumentere at minst 48 soldater var skadd i Afghanistan. Det var 50 prosent flere enn det Forsvaret oppga i sine lister.

De skadde soldatene

4) Metode: Enkelthistorier som dokumentasjon

Et av spørsmålene vi hadde stilt oss innledningsvis var hvordan soldatene hadde blitt behandlet når de kom hjem til Norge med skader. Vi oppfattet at Forsvarets rot med skadeoversikten og de glemte skadene i listene, var et symptom på hvordan enkelte soldater også ble glemt av systemet som skulle gitt dem hjelp.

Kartleggingen viste at minst 11 av soldatene vi intervjuet hadde oppsøkt advokat etter at de kom skadet hjem fra krigsområdet - fordi de hjemme måtte kjempe mot NAV og Statens pensjonskasse. Av de 27 skadde soldatene vi var i direkte kontakt med, valgte vi ut fem enkelthistorier for å dokumentere hvordan de slet med hverdagen etter at de kom hjem.

En av dem var Kjetil Brastad (23). Vi valgte han ut fordi han uomtvistelig hadde en alvorlig skade, et amputert ben. Bragstad var åpen om sin situasjon på en måte som gjorde det lett å sette seg inn i hans historie. Han hadde slitt i lang tid med å få støtte fra NAV og Statens pensjonskasse. Flere soldater vi snakket med, sa at de oppfattet krigen mot systemet hjemme som like tøff som den de utkjempet i Afghanistan.

Vi fortalte også historien til legen Kjetil Ness i en magasinartikkel. Han hadde over lang tid bedt Forsvaret om å få svar på om sikkerhetsrutinene ble brutt da han gikk ut av leiren til fots og ble såret av en veibombe. Manglende svar fra Forsvaret hadde tæret på psyken hans - i tillegg til at han hadde store fysiske plager og problemer med NAV.

Delkonklusjon: Enkelthistoriene viste frem konsekvensene som skadene fikk i livet til de tidlige soldatene. Vi dokumenterte også kampen soldatene opplevde i møte med det offentlige hjelpeapparatet.

5) Metode: Stille nye spørsmål

Etter at vi hadde avslørt feil på feil i Forsvarets lister, gikk vi tilbake til de aller første spørsmålene vi hadde stilt Forsvarsstabens kommunikasjonsenhet i midten av oktober. Vi ville kontrollere at vi ikke hadde oversett viktig informasjon.

Da hadde vi også stilt spørsmålet: Hvor mange norske soldater har vært i Afghanistan siden operasjonene startet? Svaret sto oppført på den samme oversikten over de 32 "såret i strid" som Forsvaret hadde oversendt. "5800 soldater har vært i Afghanistan for Norge" sto det.

Ettersom det var så mange feil i den andre informasjonen vi hadde fått, stilte vi oss igjen det enkle spørsmålet om dette var riktig? Vi snakket med flere med tilknytning til Forsvaret om denne problemstillingen. Vi fikk et tips om at Forsvarets kontor for psykiatri og stressmestring slet med å finne ut hvem som hadde vært i Afghanistan.

Da vi kontaktet sjefen for kontoret, Forsvarets sjefpsykiater Jon Reichelt, bekreftet han problemene. De hadde fått penger til å gjennomføre en spørreundersøkelse om psykiske senvirkninger blant soldatene i Afghanistan. Det var bare ett problem: De fant ikke ut hvem

De skadde soldatene

som hadde vært der, og som skulle få tilsendt spørreskjemaet. Vernepliktsverket bekreftet problemene – og etter flere runder med Forsvarsstabens kommunikasjonsenhet bekreftet de det samme.

Delkonklusjon: Forsvaret kunne ikke frembringe en samlet navnlister over hvem som hadde vært på oppdrag i Afghanistan. Det fikk direkte konsekvenser for oppfølgingen av soldatene.

Konklusjon

For hver ny soldatskade vi fant utenom Forsvarets lister, ble saken vår mer solid. Vi hadde nå funnet frem til 48 skadde soldater – som var 50 prosent mer enn de 32 som sto på Forsvarets liste.

Det kom til et punkt hvor vi måtte gjøre en kost-nytte-vurdering. Det kunne ta uker for oss å få bekreftet et ekstra skadetilfelle. Etter omfattende runder med engasjerte ledere avgjorde vi rett før jul 2010 at vi hadde funnet et tilstrekkelig antall skader og at dokumentasjonen i hvert enkelt skadetilfelle var tilfredsstillende.

Vi var i mål med det avgjørende: Vi kunne bekrefte vår hypotese om at det var flere soldater som var skadet på oppdrag i Afghanistan enn det Forsvaret opplyste om. Vi hadde avdekket at det var et strukturelt problem som førte til at krigens konsekvenser fremsto mindre alvorlig enn de var. Systemsvikten vi hadde dokumentert var grunnleggende og kunne føre til at soldatene som hadde ofret helsen i krigen, også fikk dårligere oppfølging når de kom hjem.

Publiseringsdato ble satt første arbeidsdag i 2011.

Kildekritikk

- Alle opplysninger vi fikk om skadde soldater som ble publisert, ble bekreftet som skadetilfelle av Forsvarets kommunikasjonsapparat eller annen troverdig kilde. Vi hadde opplysninger om flere skader som vi ikke kunne publisere fordi vi ikke fikk en supplerende bekreftelse.
- For å publisere informasjonen fra Wikileaks satt vi som krav at vi måtte ha en velinformert, supplerende bekreftelse, siden krigsloggene kunne inneholde unøyaktigheter. Vi opplevde ikke feilinformasjon i opplysningene i Wikileaks, men opplysningene var ofte ikke utfyllende og de krevde at vi gjorde et videre researarbeid for å identifisere den faktiske hendelsen og de involverte.
- Vi måtte finne en definisjon på "skade". Forsvarets sanitet hadde en lav terskel for hva de inkluderte som skade i sin skadestatisikk – der blant annet "uspesifisert allergi", "brudd i tann" og "åpent sår på finger uten skade på negl" var egne skadekategorier. Dette var kategorier vi mente var lite relevante for vår problemstilling. Vi vurderte å

De skadde soldatene

bruke begrepene fra Natos traumeregister. Men i mange av skadetilfellene hadde vi ikke tilstrekkelig informasjon eller kunnskap til å stille diagnoser. Derfor ble vi nødt til å legge en mer skjønnsmessig vurdering til grunn. Vi inkluderte **fysiske skader som hadde skjedd i krigsområdet og som medførte at soldaten fikk helsehjelp**. Typiske eksempler vi unnløt å inkludere var skader skjedd i forbindelse med fritid og sport, skrubbskader, skader ved rus og alle psykiske skader.

- Vi brukte mye tid på å ettergå enkelthistoriene vi løftet frem i større reportasjer på trykk. Enkelte påstander som vi ikke hadde mulighet til å sannsynliggjøre at stemte, ble utelatt i denne prosessen. Samtidig var viktig for oss å la de skadde få fremme sin kritikk.
- Det var også en særlig utfordring at flere av personene vi intervjuet hadde psykiske skader etter krigshandlingene og mange var i en sårbar situasjon. Vi hadde derfor et ekstra ansvar for å sikre at opplysningene vi gjenga var presise og riktige. Vi erfarte at opplysninger enkelte intervjuobjekter ga, senere viste seg ikke å stemme, slik at vi ikke brukte dem på trykk.

Spesielle erfaringer du vil nevne

Sikre skriftlige svar: Siden vi opplevde informasjonen fra Forsvaret som upresis i mange tilfeller og også direkte feil, var det viktig for oss å sikre all kommunikasjon skriftlig. Det medførte en massiv e-postutveksling om de minste spørsmål. En følge var at kommunikasjonsprosessen ble langsom, men det var likevel helt avgjørende i vår arbeid. E-postene fra kommunikasjonsheten i Forsvarsstaben ble noe at den viktigste dokumentasjonen vi hadde i saken.

Finne åpne stemmer: Til tross for at det var krevende å få svar på mange spørsmål, fant vi enkeltpersoner i systemet som ønsket å være åpne: Sjefen for Forsvarets sanitet, Per William Bratlie-Jensen, skilte seg ut som den som ga oss best og mest nøyaktig informasjon. Vi fikk kun intervjuet ham en gang, og da med kommunikasjonsheten til Forsvarsstaben til stede. All annen kommunikasjon måtte gå via kommunikasjonsheten. Også sjefen for Kystjegerne, Jon Ivar Kjellin, viste åpenhet da vi omsider fikk intervjuet ham.

Interaktiv oversikt: Etter at vi publiserte den første saken, kom det inn mange tips om flere skadetilfeller. Vi publiserte en oversikt på nett der vi kunne oppdatere skadetilfellene fortløpende. Dag to hadde vi fått bekreftet 51 skadde soldater. Vi fikk henvendelser om mange flere, men ønsket ikke å publisere skader uten at de var bekreftet.

Teamarbeidet: Mange dyktige kollegaer bidratt til saken på ulikt vis. Anne Stine Sæther var den første som stilte spørsmålet om hvor mange soldater som var skadd, men fordi hun selv ikke kunne jobbe med saken, ga hun ideen videre til oss. I tillegg lagde Eva-Therese Grøttum, Frank Ertesvåg, Rune Thomas Ege, Kari Tone Sperstad, Mads A. Andersen og Hans Henrik Torgersen gode oppfølgingssaker, særlig til VG Nett. I arbeidet med saken var det en viktig forutsetning at vi hadde ledere som lot oss jobbe skjermet med saken og som hadde trua på at vi ville finne spennende resultater.

De skadde soldatene

Tilbakemeldinger: Vi har aldri før opplevd en så massiv strøm av henvendelser etter publisering av en sak. Veteraner og familiemedlemmer ringte for å fortelle sin historie og e-postboksen ble fylt med engasjerende meldinger og positiv respons.

Ekstraarbeid: Til tross for at vi fikk god tid til å fordype oss i saksfeltet i arbeidstiden, var materialet så omfattende at det krevde kvelds- og helgejobbing. I en sak som opplevdes som så viktig som denne, var det et greit offer.

Konsekvenser

Da VG publiserte de første sakene over seks sider 3. januar 2011, fikk de stor gjennomslagskraft i andre medier. Forsvarsminister Grete Faremo innrømmet at hun ikke hadde oversikt over skadde soldater og at dette ikke var godt nok. Sakene genererte en debatt om norsk deltagelse i krigen, soldaters oppfølging i Norge, veteranpolitikk, og også prisen det afghanske folket betaler.

I etterkant har saken fått flere konkrete konsekvenser:

- Forsvarets sanitet ble beordret til å gjennomgå 7300 journaler manuelt for å få full oversikt over skadene til norske soldater i Afghanistan i perioden 2001 til 2010. Resultatene ble lagt frem i en omfattende rapport i juni. Ifølge rapporten fikk 17 soldater traumer, som er den alvorligste skadegraden. I rapporten la Forsvarets sanitet frem skadetall, både i og utenfor strid. Når alle skadekategorier var inkludert var tallet 922 skadde.

- Forsvarets sanitet skulle samtidig sjekke at alle soldatene hadde fått den oppfølgingen de skulle ha.

atsminister Jens Stoltenberg innrømmet at oppfølgingen av de skadde soldatene ikke hadde vært god nok.

- Det ble etablert et nytt kodesystem som skulle gjøre skaderegistreringen enklere i fremtiden.

- Under journalgjennomgangen fant Forsvaret blant annet ut at 393 av personene på listen ikke hadde tjenestegjort i Afghanistan, men i naboland som Kirgisistan og Tadsjikistan.

- Legen Kjetil Ness fikk tilbud om erstatning som han tidligere hadde fått avslag på. Han fikk også tilbud om et møte for å få svar på om sikkerhetsreglene var brutt da han ble rammet av veibomben.

- Sakene og den påfølgende debatten skapte et økt press på politiske myndigheter for å gi hjelpeinstanser som NAV, Statens pensjonskasse og helsevesenet kunnskap og forståelse for veteranenes situasjon. Det ble også laget rutiner for bedre samarbeid mellom etatene.

DINE PENGER

Slik tjener du
**TUSENER
SKATTE-
FRITT**

● SIDE
20 og 21

DERFOR SLUTTER SUPER-BLOGGER «VOE» (15):

**- Orker ikke mer
SKITTKASTING**

Foto: SARA JOHANNESSEN

● SIDE 22 og 23

VG

Nr. 2
Mandag
3. januar
2011
Uke 1
Kr. 12,00

KRIGENS PRIS

FORSVARET HAR IKKE OVERSIKT – MEN VG AVSLØRER:

**48 SKADET
i Afgghanistan**

**SKRIKER AV
SMERTE:** Fenrik
Øivind Rognmo (32)
skadet ankelen stygt
i en ulykke i sommer.

Foto: HARALD HENDEN

7 052960 808472

LES OM ALLE 48 – SLIK BLE DE SKADET

● SIDE 6, 7, 8, 9, 10 og 11

KRIGENS PRIS

■ ■ Ni norske soldater er drept i Afghanistan, men Forsvaret kan ikke svare på hvor mange som er fysisk skadet.

■ ■ Norge listefører soldater som såres i direkte strid med fienden, ikke de andre som skades i krigstjenesten.

En soldat ble lam, en annen blind, en tredje mistet benet og en fjerde er 97 prosent invalid. Men kun to er oppført som alvorlig skadet i Forsvarets oversikt.

VG kan i dag avsløre en rekke feil og mangler i Forsvarets lister over fysisk skadede soldater i Afghanistan.

Prisen norske soldater betaler for sin krigsinnsats for Norge er høyere enn det som fremkommer på Forsvarets liste.

Forsvaret har frem til i dag operert med en oversikt som viser at 32 norske soldater er såret i strid i Afghanistan. Kun to av dem er oppført som alvorlig skadet.

Listen inneholder kun soldater som er såret i direkte skuddveksling og kamp med fienden. Hvor mange soldater som totalt sett er skadet i tjeneste for Norge i Afghanistan, har Forsvaret ikke kunnet svare på.

13 alvorlig skadet

Men VGs kartlegging av skadede soldater, viser:

■ Minst åtte soldater er alvorlig såret i strid i Afghanistan – selv om Forsvaret oppgir at det kun er to. Disse skulle stått på listen.

■ Tre soldater som er hedret med Forsvarets medalje for «Såret i strid» eksisterer heller ikke på Forsvarets oversikt.

■ Minst 48 soldater har totalt blitt skadet i tjeneste i Afghanistan. Minst 13 av disse er alvorlig skadet.

■ 15 av soldatene er blitt skadet på vei til og fra stridshandlinger, på oppdrag utenom stridshandlinger, i ulykker eller under trening.

■ Ingen av disse er med i Forsvarets oversikt. Flere av soldatene har blitt helt eller delvis uføre, og er skadet for livet.

– Jeg syns det er skandaløst at Forsvaret ikke greier å ha oversikt over de som er skadet. Folk får ikke presentert den reelle regningen for krigen, den dysses bare ned. Det virker som at det er en politisk greie, sier Anders Grindaker i Veteranforbundet SIOPS.

Alle disse åtte skulle vært registrert av Forsvaret som alvorlig skadet i strid:

■ Torbjørn Sæterbø (30) ble blind da en mine eksploderte på Bagram flyplass 5. april 2002.

■ Hallgeir Mikalsen (44) ble livstruende skadet, og ble erklært 97 prosent invalid, etter at han ble skutt 13. mai 2003.

■ Kjetil Ness (45) og Else Kari Shanor (53) fikk alvorlige, varige men etter at de ble rammet av en veibombe 23. mai 2007.

■ En soldat fra Kystjegerkommandoen er delvis arbeidsufør etter at han ble skutt i skulderen 18. juni 2007.

■ Kjetil Bragstad (20) måtte amputere benet over kneet da en veibombe rammet kjøretøyet han satt i 8. november 2007.

■ En soldat (51) ble lam og sit-

ter i rullestol, og en 28-åring ble livstruende skadet, i en skuddveksling 2. mai i år.

Av de skadede soldatene som ikke er oppført på Forsvarets oversikt, er en soldat blitt uføretrygdet, en annen skal ha måttet amputere fingre, to er delvis invalide og en 24-åring har måttet avslutte karrieren etter ryggskaden han fikk i en skuddveksling.

Det står i kontrast til en e-post til VG, der Forsvaret opplyser at det har vært «skader knyttet til benbrudd og forstuelse, osv.» i tillegg til soldatene som er oppført på oversikten.

Beklager

Forsvaret legger seg flate når de blir konfrontert med VGs funn:

– Vi beklager at vi har opplyst at kun to soldater er alvorlig såret, det er feil. Dette var en oversikt vi fremskaffet veldig raskt, uten en medisinsk-faglig vurdering. Det har ikke vært meningen å føre noen bak lyset, sier forsvarssjefens talsmann John Inge Øglænd.

– Vi ser også at det er noen andre feil og mangler på listen, og at tre personer som har fått medalje for såret i strid ikke er oppført på den. Det er uheldig, sier han.

Både det britiske og amerikanske forsvaret offentliggjør månedlige oversikter over skader på soldater – både i og utenfor strid.

I et forsøk på å gi VG en oversikt over skadede, viser Forsvaret til at 495 soldater har vært på lege- og sykehusbesøk i Afghanistan. Statistikken omfatter alt fra legebesøk for «uspesifisert allergi» til brannskader, og i tillegg gir Forsvaret ut en detaljert oversikt over forekomsten av vorter og fotsopp på de norske soldatene.

– Ikke eksakte tall

Stedfortredende sanitetssjef Per William Bratlie-Jensen innrømmer at statistikken sier lite om skadesituasjonen.

– Disse tallene er ikke eksakte, for det er så veldig mange muligheter for feilkilder. Dessuten er det også oppført noen sykdomsdiagnoser her, som allergi, og det blir feil, sier han.

Han kan ikke svare på hvor mange soldater som har blitt uføre eller alvorlig skadet i Afghanistan.

– Har dere kontroll på skadeomfanget på norske soldater i Afghanistan?

– Vi har nok ikke så god kontroll som vi kunne ønske, men dette er noe det jobbes intensivt med, sier Øglænd til VG.

E-post: marianne.johansen@vg.no
tora.bakke.handlykken@vg.no

VG
tips
OSS
om Afghanistan

Tora Bakke Håndlykken

Marianne Johansen

Ring eller send
SMS/ MMS til
2200

UTEN

over soldat

SKADET I KRIGSOMRÅDET: Fenrik Øivind Rognmo (32) skadet ankelen da det seks løytnant Oddvar Holten (39) gjør klar en morfinsprøyte. Rognmo ble evakuert med helikopter

NORGE i AFGHANISTAN

■ ■ VG-gransking viser at minst 48 soldater er skadet – 13 av dem alvorlig. Flere er skadet for livet.

KRITISK: Leif Sverre Rosén

– Skader holdes skjult

OVERSIKT

ter som er skadet

Forsvaret skjuler informasjon om soldater som blir alvorlig skadet for å få flere unge gutter og jenter til å si ja til å reise til Afghanistan.

Det hevder tidligere sanitetssjef i Forsvaret gjennom mange år, generalmajor og lege Leif Sverre Rosén.

– Frykt for dårlig rekruttering av soldater til tjeneste i Afghanistan, kan være en årsak til at krefter i Forsvaret ønsker å holde skader og psykiske følger skjult. Man tenker at ungdom ikke vil reise ut når de ser at soldater kommer alvorlig skadet hjem. Det er også soldater som ikke oppgir skader de får til Forsvaret, fordi de frykter at de ikke vil få opprykk, eller få reise ut igjen, dersom de får en diagnose. Skjematrøtthet og dårlige rutiner bidrar også til at opplysninger ikke kommer inn, sier Rosén til VG.

Presset ut

Som sanitetssjef opprettet han Forsvarets helseregister i 2001. Men frem til han ble presset ut av stillingen sin i 2007, etter å ha varslet om prekær legemangel i Afghanistan, kjempet Rosén for å få opplysninger om skader på bordet.

– Det var problematisk å få inn dataene i registeret, sier Rosén, og viser til at USA publiserer detaljerte oversikter over alle skader på soldater.

– Jeg syns det bør være full åpenhet om skadetallene, akkurat som det er i USA. Men det kan synes som om det er krefter i Forsvaret som vil holde ting skjult, sier Rosén.

– Jeg vil på det sterkeste avvise at noen i Forsvaret ønsker å holde skadeomfanget skjult. Det ville vært i strid med åpenhetslinjen forsvarssjefen står for, sier forsvarssjefens talsmann John Inge Øglænd.

hjuledet terrengkjøretøyet veltet og gikk kast i kast nedover fjellskrenten på et skarpt oppdrag i Afghanistan 24. juli i år. Smertene er enorme og sykepleier og til sykehuset der han var innlagt i ti dager. Han står ikke på Forsvarets liste over 32 skadede soldater.

FOTO: HARALD HENDEN

KRIGENS PRIS

48 skadede soldater:

Her dokumenterer VG gapet mellom soldatene Forsvaret oppgir at er såret i strid, og krigens virkelige pris for norske soldater.

Torbjørn Sæterbø (30)

Minerydderen ble blind etter at en mine eksploderte på Bagram flyplass i Afghanistan 05.04.2002.

Hallgeir Mikalsen (44)

Skutt i overkroppen 13. mai 2003 i Mir Bacha Kot-området nord for Kabul. Er i dag erklært 97 prosent invalid, men jobber 30 prosent i Hæren.

Geir Ove Kaslegard (43)

Ble skutt 13. mai 2003 i Mir Bacha Kot-området nord for Kabul. Har i dag ingen fysiske plager.

Nina Bjørnevik (36)

Vognføreren løftet tung kasse, da det eksploderte utenfor leiren i Kabul 7. juni 2003. Rykket til av smellet, og ødela ryggen. Ufør i dag.

Soldat (37)

Etterrettingsoffiser ble skadet i ryggen da han kastet seg bak i militærkjøretøy for å skyte under øvelse, ifølge dom.

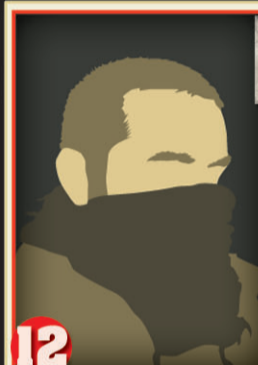
Soldat (21)

Lettere skadd under trening på skytebane i Kabul 14.03.2005. Truffet mellom halsen og skulderen av et rikosjett fra et håndvåpen.

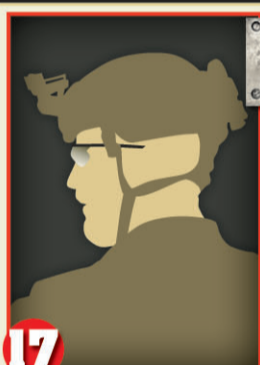
Christian Lian (død)

Såret i angrepet på leiren i Meymaneh 07.02.2006 og i Ghowrmach 02.05.2010. Drept av veibombe sammen med tre andre norske soldater 27.06.2010.

Kystjeger

Kystjegeren fikk en splint i låret under angrepet på leiren i Meymaneh 07.02.2006. Har ikke plager i dag.

Soldat

Fikk splintskader under angrepet på leiren i Meymaneh 07.02.2006. Skal ikke ha fått funksjonsnedsettelse etter skadene, ifølge Forsvaret.

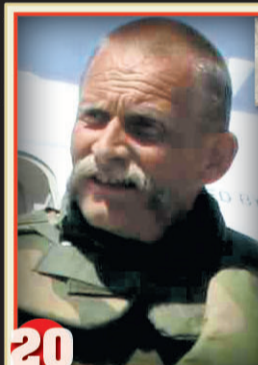
Kjetil Ness (45)

Anestesilege fikk splinter i foten, armen og brystet i bombeangrepet i Meymaneh 23. mai 2007. Foten er deformert og han sliter med å ha på vanlige sko.

Else Kari Shanor (53)

Operasjonssykepleieren fikk splint i legg og hofteskader i bombeangrepet i Meymaneh 23.05.2007. Erklært 20 prosent invalid.

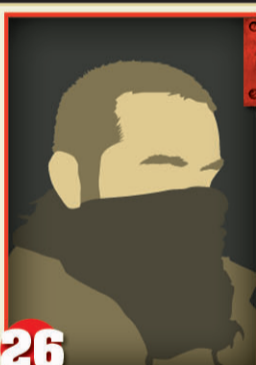
Kristian Rubach (47)

Fikk splintskader i benet i bombeangrepet i Meymaneh 23. mai 2007. Ukjent hvordan situasjonen er i dag.

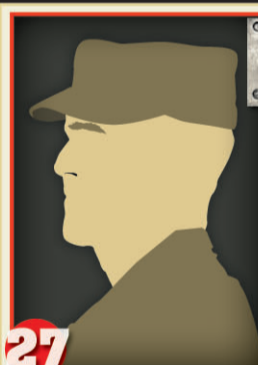
Kjetil Bragstad (20)

Måtte amputere benet etter veibombeangrepet i Meymaneh 08.11.2007, da Kristoffer Sørli Jørgensen døde. Kan ikke jobbe som før i Forsvaret, har smerter ved mye aktivitet.

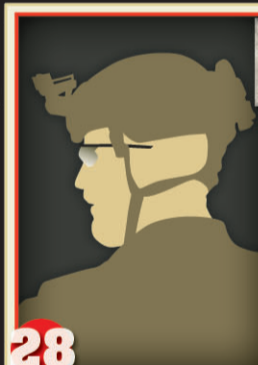
Soldat (25)

Soldat i etterrettingsbataljonen ble ryggskadet i en flere timers lang skuddveksling 28. april 2008 i Tez Nawa i Ghowrmach. Måtte omskolere seg.

Soldat

Fikk splint- og skuddskader i en skuddveksling i Ghowrmach 5. november 2008. Ukjent hvordan situasjonen er i dag.

Soldat

Fikk splint- og skuddskader i en skuddveksling i Ghowrmach 5. november 2008. Ukjent hvordan situasjonen er i dag.

Soldat

Soldat fra E-tjenesten såret av en selvmordsbomber vest for Mazar-e-sharif 17. april 2009, da Trond Petter Kolset døde. Ukjent situasjon i dag.

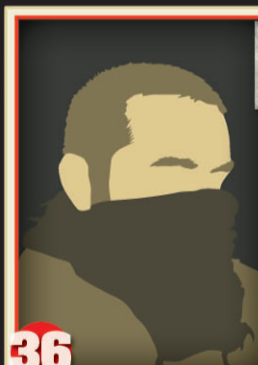
Soldat

Soldat fra stabiliseringsstyrken i Meymaneh skadd i hofte da han velte med et terrengkjøretøy 16. juli 2009, evakuert med helikopter til Meymaneh.

Soldat

Soldat såret i en skuddveksling i Kor-i-Karez 10.08.2009. Ukjent hvordan situasjonen hans er i dag.

Soldat

Soldat fra Telemark bataljon såret i et veibombeangrep i Ghowrmach 25. januar 2010. Soldaten er tilbake i tjeneste. Claes Joachim Olsson ble drept i dette angrepet.

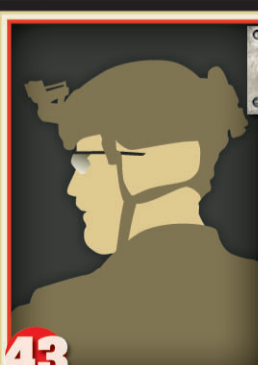
Kystjeger (24)

Fikk over 47 splinter i høyre siden av kroppen, da granat traff rett ved han i Ghowrmach 2. mai 2010. Fortsatt splinter i kroppen og vondt å dulte borti, men er tilbake i jobb.

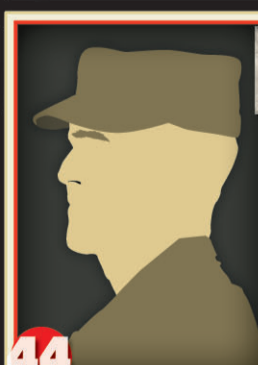
Kystjeger (24)

Fikk splint i tinningen, prosjektil i tommelen og splinter i tre fingre i Ghowrmach 02.05.2010. Nedsatt førighet i tommelen, dårlig blodgjennomstrømning. Ellers tilbake i tjeneste.

Kystjeger (25)

Fikk en rikosjett fra et prosjektil i hånden i Ghowrmach 2. mai 2010. En sene er følsom, men er tilbake i tjeneste.

Kystjeger (24)

Fikk en splint i venstre legg, høyre lår og i brystet i Ghowrmach 2. mai 2010. I trenings-sammenheng er venstre legg fort stiv og støl, men er ellers tilbake i tjeneste.

NORGE I AFGHANISTAN

■ ■ Soldatene som er merket med rødt, står ikke oppført på Forsvarets liste, men er alle skadet i tjeneste i Afghanistan.

■ ■ Minst 13 av soldatene under, fikk alvorlige fysiske skader, som hemmer dem i hverdagen eller i yrkeslivet.

 <p>Soldat</p> <p>Soldat fra Telemark Task Force skal ha måttet amputere en eller flere fingre etter at en håndgranat ved et uhell gikk av i hånden hans 18. mars 2004 i Kabul.</p>	 <p>Martin Brodal (25)</p> <p>Fikk splintskafer i rygg, rumpe og armer da bilen ble beskutt i Kabul 23. mai 2004, da Tommy Rødningsby døde. Ingen fysiske plager i dag.</p>	 <p>Jan Arve Sæther (23)</p> <p>Satt i bilen som ble beskutt av raketter i Kabul 23. mai 2004 da Tommy Rødningsby døde. Har ingen fysiske plager.</p>	 <p>Thomas Skydsrud (24)</p> <p>Fikk splintskafer i angrepet i Kabul 23.05 2004 da Tommy Rødningsby døde. Har i dag ingen problemer med skadene.</p>
 <p>Kystjeger</p> <p>Fikk splint i kraniet under angrepet på leiren i Meymaneh 07.02 2006. Studerer i dag ved sivil høyskole, og skal ikke ha plager i dag.</p>	 <p>Kystjeger</p> <p>Ble påtent av en molotov cocktail under angrepet på leiren i Meymaneh 07.02 2006. Skal ikke ha fått varige men.</p>	 <p>Kystjeger</p> <p>Fikk splintskafer under angrepet på leiren i Meymaneh 07.02 2006. Skal ikke ha fått funksjonsnedsettelse etter skadene, ifølge Forsvaret.</p>	 <p>Kystjeger</p> <p>Fikk splintskafer under angrepet på leiren i Meymaneh 07.02 2006. Skal ikke ha fått funksjonsnedsettelse etter skadene, ifølge Forsvaret.</p>
 <p>Kystjeger</p> <p>Kystjegeren skutt i skulderen 18.06 2007. Erklært 35 prosent medisinsk invalid og måtte bytte jobb. Kan ikke svømme, klatre, sykle eller gjøre enkle ting i hjemmet.</p>	 <p>Soldat</p> <p>Soldat skutt gjennom venstre fot 12.11 2007 av medsoldat i Mazar-e-sharif. 27 prosent invalid og måtte avbryte planlagt karriere i Forsvaret.</p>	 <p>Soldat</p> <p>Skadet etter at norsk kjøretøy veltet 06.09 2007 ifølge krigslogger fra Afghanistan frigitt av Wikileaks.</p>	 <p>Soldat</p> <p>Skadet etter at norsk kjøretøy veltet 06.09 2007 ifølge krigslogger fra Afghanistan frigitt av Wikileaks.</p>
 <p>Soldat</p> <p>Soldaten ble skadd i trafikkulykke 19. desember 2008 i Nord-Afghanistan. Ukjent hvordan situasjonen er i dag.</p>	 <p>Soldat</p> <p>Soldaten ble skadd i trafikkulykke 19. desember 2008 i Nord-Afghanistan. Ukjent hvordan situasjonen er i dag.</p>	 <p>Soldat</p> <p>Soldaten var en av tre registrert skadd i trafikkulykke 19. desember 2008 i Nord-Afghanistan. Ukjent hvordan situasjonen er i dag.</p>	 <p>Soldat</p> <p>Soldat skadd i velt med militærkjøretøyet ATV 28. februar 2009 rapportert fra Meymaneh, ifølge krigslogger fra Afghanistan frigitt av Wikileaks.</p>
 <p>Soldat</p> <p>Soldat fra Telemark bataljon såret i et veibombangrep i Ghormach 25. januar 2010. Claes Joachim Olsson ble drept i dette angrepet. Soldaten er tilbake i tjeneste.</p>	 <p>Soldat</p> <p>Soldat skadd da pistolen hekket seg fast og et skudd traff ham i bekkenpartiet 16. mars 2010. Ikke kjent hvordan situasjonen er i dag.</p>	 <p>Kystjeger (51)</p> <p>Kystjegeren er i dag lam og sitter i rullestol etter at han ble skutt i Ghormach-distriktet 2. mai 2010</p>	 <p>Kystjeger (27)</p> <p>Fikk splint i håndflaten og alvorlig forbrenning på arm i Ghormach 02.05 2010. Tommelen er litt følelsesløs, men ellers er han tilbake i full jobb.</p>
 <p>Kystjeger</p> <p>Fikk splintskafer i hals og arm i Ghormach 2. mai 2010, er tilbake i tjeneste og forteller at han ikke har problemer.</p>	 <p>Soldat (28)</p> <p>Fikk livstruende skuddskader i bryst/mage og lå på Ullevål en måned etter angrepet i Ghormach 2. mai 2010. Er nå på bedringens vei.</p>	 <p>Erlend Stein (28)</p> <p>Skutt i ryggen i feltbasen (FOB) i Ghormach 16. juli 2010, er tilbake i tjeneste, og forteller at han ikke har plager i dag.</p>	 <p>Øivind Rognmo (32)</p> <p>Skadet ankelen da den sekshjulete motorsykkelen han kjørte veltet og raste nedover en åsida på et skarpt oppdrag 24. juli 2010. Han ble utskrevet fra sykehus ti dager senere, og fortsatte tjenesten.</p>

PS! Forsvaret har innrømmet at en episode på deres liste over 32 sårede i strid, aldri har funnet sted. Christian Lian ble såret både i 2006 og i 2010, men VG har kun ført ham opp én gang. Alder på soldatene er på skadetidspunktet.

KRIGENS PRIS

SANDNES (VG) Den erfarne vognføreren Nina Bjørnevik (44) er uføretrygdet etter en eksplosjon utenfor leiren i Kabul. Men hun står ikke på Forsvarets oversikt over skadede.

Bjørnevik har store ryggsmertor og klarer ikke å jobbe som fengselsbetjent slik hun gjorde før hun ble skadet i Afghanistan 7. juni 2003.

– Det første året greide jeg ikke å reise meg opp på over et år. Nå går jeg på smertestillende for å fungere i hverdagen. Det er akkurat som å ha tannverk, det verker i ryggen hele tiden, sier Bjørnevik til VG.

På oversikten over soldater som har blitt skadet i Afghanistan, som VG har fått av forsvarssjefens talspersoner, står ikke Nina Bjørneviks skade oppført fordi hun ikke regnes som «skadet i strid».

Slakter Forsvaret

Hun holdt på å løfte en tung kasse opp på en bil i leiren i Kabul, da hun plutselig skvatt til på grunn av en eksplosjon utenfor leiren. Smellet fikk henne til å rykke til, og hun fikk umiddelbart store smerter i korsryggen. Hun hyret tre ulike advokater før hun fikk yrkesskadeerstatning. Bortsett fra at to sjefer og en medsoldat vitnet for henne i rettssaken, mener hun oppfølgingen fra Forsvaret har vært ikke-eksisterende.

– Det var ingen som tok kontakt med meg da jeg kom hjem, ingen i Forsvaret som har hjulpet til med noe. Jeg har måttet kjempe makk alene i syv år. Hadde jeg ikke hatt mamma hadde jeg mistet hjemmet mitt, sier Bjørnevik.

– Hva vil du si til ungdom som vurderer å reise til Afghanistan?

– Ikke reis. Du ofrer deg for absolutt ingenting. Det er synd å si det, for jeg var veldig positiv til Forsvaret. Jeg er en sterk jente, jeg er ikke en som legger meg ned og gråter for ingenting. Forsvarssjefen og de høye herrer ler sikkert av meg når jeg sier dette. Men ikke reis. De gjør ingenting for deg i det øyeblikk du blir skadet, da er de ferdige med deg, sier Bjørnevik.

Hun reagerer sterkt på Forsvarets manglende oversikt over skadede og uføre.

– Det er skammelig. Jeg har ikke andre ord for det. Er du i et krigsområde, og opererer i et sånt land, så kan du ikke gjøre forskjell på om du er skadet i strid eller ikke, sier Bjørnevik.

Forsvaret svarer

– Jeg kan forsikre om at forsvarssjefen og andre i Forsvaret ikke ler, dette er noe vi jobber med hele tiden. Fra 1. januar 2010 er reglene endret slik at staten tar ansvaret for alle typer skader i internasjonal tjeneste. Det hjelper selvsagt ikke henne, men situasjonen har endret seg, sier forsvarssjefens talsperson John Inge Øglænd til VG.

– Hvorfor gjør Forsvaret forskjell på soldater skadet i strid, og soldater som ikke er skadet i strid?

– Vi gjør ikke forskjell, de får oppfølgingen de skal ha uansett, sier Øglænd.

TRENER SEG OPP:

I treningsrommet i kjelleren holder uføre Nina Bjørnevik ryggskaden hun fikk i Afghanistan i sjakk.

Foto: HUGO BERGSAKER

IKKE RI

Forsvarsminister Grete Faremo (Ap) vet ikke når hun kan svare på hvor mange soldater som har blitt skadet i Afghanistan.

– At VG i dag avdekker feil og mangler ved Forsvarets oversikt over skadede soldater, viser at vi ikke er i mål med alle områdene som veteranmeldingen peker på. Dette må

– Har ikke vært gode nok

bli bedre, og det vil ta noe tid, sier Faremo til VG.

– Er det politisk bekvemt at krigens pris ikke kommer frem?

– Nei, regjeringens ambisjon har vært å bedre vilkårene for veteranene. Jeg erkjenner at flere tiår gikk uten at de har fått den hjelpen de skal ha, men det er vi godt i gang med å gjøre noe med, sier Faremo.

– Vet du hvor mange soldater som er skadet i Afghanistan?

– Jeg har ikke tallene på det her og nå, og jeg vet at rapporteringsrutinene ikke har vært gode nok.

– Når vil du kunne svare på det?

– Vi jobber med sikte på å få det til så raskt som mulig, men siden vi må få på plass bedre koordinering med det sivile apparatet for å få det til, tør jeg ikke datofeste det, sier Faremo.

NORGE i AFGHANISTAN

Fortjener bedre

Da Norge sendte de første soldatene til Afghanistan for snart ti år siden, var det mye man ikke visste. At krigen skulle vare så lenge, var det nok få som trodde. Men en ting kunne man være sikker på: Norske soldater kom til å bli såret og drept. Det skjer i alle kriger.

Utallige studier og forskningsprosjekter viser det samme, soldater er spesielt utsatt for senskader. Ikke bare fysiske skader fra kuler og splinter, også psykiske skader. Da Norge besluttet å delta i Afghanistan, bør man ha vært klar over det. De som sender norske soldater i krig, har et spesielt ansvar for å vite hva det kommer til å koste. Og et like stort ansvar for å ta vare på de som skader seg i tjeneste for Norge.

Mange soldater forteller om den unike fellesskapsfølelsen som utvikler seg i krig. Om hvordan man finner trygghet i at kameratene kommer til å passe på deg hvis noe går galt. Den tryggheten skal de også føle hvis de blir skadet og må reise hjem. De skal slippe å bli ydmyket gjennom årelange prosesser med Nav og offentlige jurister. Er det noen som fortjener rød løper i velferdsstaten så er det dem.

Den staten som ikke klarer å ta skikkelig vare på dem som har ofret liv og helse for Norge, er på ville veier. Det går ikke an å be unge norske soldater om å utsette seg for så stor fare, uten at man er skikkelig forberedt på å ta vare på dem etterpå. I dag gjør man ikke det bra nok.

Det er mye å være stolt av i Afghanistan. Norske soldater gjør en svært god jobb i en uhyre komplisert og vanskelig krig. De er godt trent og har sunne holdninger. Men de må kunne kreve at apparatet som skal ta vare på dem når de blir skadet er like profesjonelt. Sykejournaler som blir borte, og statistikker over sårede som virker helt tilfældige er ikke særlig verdig.

Etter snart ti år i Afghanistan, har Norge produsert en ny gruppe veteraner. Mange av dem har vært med i kamper som er de hardeste noen nordmenn har opplevd siden andre verdenskrig. Hvordan vi klarer å ta vare på dem etterpå, sier mye om hva slags nasjon vi er.

De gjør ingenting for deg i det øyeblikk du blir skadet. Da er de ferdige med deg.

Nina Bjørnevik, ufør ekssoldat

ØVELSE: Tidligere forsvarsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen fikk se denne demonstrasjonen av evakuering av skadede under et besøk hos de norske styrkene i Meymaneh i Afghanistan.

Foto: HARALD HENDEN

EIS!

– Forsvaret fant ikke journalen

Soldaten (37) ble alvorlig skadet i Afghanistan. Da han kom hjem og skulle søke erstatning, fant ikke Forsvaret journalen hans.

Etterretningsoffiseren ble skadet i ryggen i en såkalt «stridsdrill» i Afghanistan i 2004, ifølge dommen fra erstatningssaken i lagmannsretten. Han er erklært 25 prosent medisinsk invalid.

– Journalen min var borte da jeg kom hjem, den har ikke Forsvaret funnet. Advokaten min har spurt både Forsvaret og Forsvarets sanitet, men episoden i Afghanistan var ikke registrert, sier soldaten til VG.

Skaden oppsto da han skulle kaste seg fra forsetet til baksetet i en bil, for å få fri sikt så han kunne skyte, ifølge dommen. Han har nå fått godkjent skaden som en yrkesskade, men fortsatt ikke fått erstatning.

Det har vært spesielt mangelfull rapportering av skader i spesialavdelingene og i etterretningen, ifølge en rapport fra Forsvarets sanitet fra 2008.

– Hvis skaden ikke er registrert, er vi blanke. Det gjør at det er vanskeligere for pasienten å vise at skaden henger sammen med tjenesten i forhold til for eksempel erstatningssaker, sier stedfortredende sanitetssjef Per William Bratlie-Jensen.

KRIGENS PRIS

» En skad

ØRLAND/OSLO (VG) Soldater kommer invalide hjem fra Norges krig i Afghanistan. Tilbake på norsk jord må de kjempe i årevis for å få nødvendig hjelp i hverdagen.

Sjefen for kystjegerne, som er avdelingen med størst tap i Afghanistan, slår nå full alarm om oppfølging av de skadede.

– Jeg syns det er for ille. At soldater som har stilt opp for Norge i krig, og blitt skadet i Afghanistan, må kjempe i årevis for å få nødvendig hjelp og erstatning, er en skam, sier sjef Jon Ivar Kjellin for Kystjegerkommandoen til VG.

Skadet for livet

VGs kartlegging av Norges skadede soldater viser nå at minst 15 soldater er blitt alvorlig skadet i Afghanistan.

Minst 11 av soldatene, som er blitt skadet for livet, har hyret advokat i kampen for å få hjelp og erstatning i Norge. De har måttet slåss mot både NAV og Statens Pensjonskasse.

– For soldatene føles det spesielt. De har stilt opp for Norge i krig, men når de kommer hjem og er skadet, må de krige mot systemet for å få hjelp. Er du hardt skadet, og kanskje ikke kan skrive engang, må finne deg i å streve med en masse skjemaer over lang, lang tid. Det er ikke godt nok, sier Kjellin.

15 kystjegere har ifølge VGs kartlegging blitt skadet i Afghanistan.

Ønsker spesialenhet

En av dem er lam og sitter i rullestol, og en annen er erklært 30 prosent invalid etter å ha blitt skutt i skulderen.

Kjellin vil ikke kommentere de enkeltes situasjon spesielt, men han bekrefter at soldatene som har fått varig funksjonsnedsettelse i hans avdeling, har slitt i møte med NAV.

– Det må gjøres noe for å få systemet mer effektivt. Soldatene havner hos NAV lokalt, og der sitter det personell som forvalter regelverket som ikke har kunnskap om militære sammenhenger, sier Kjellin.

Han har tatt opp saken med forsvarssjefen, og mener det bør opprettes en egen enhet i Forsvaret som kan ta seg av NAV-saker og frontesakene inn mot NAV-systemet.

Kystjegersjefen er også kritisk til at Statens Pensjonskasse ikke godtar medisinske vurderinger av invaliditetsgrad, men utnevner egne eksperter som setter ned invaliditetsgraden uten å ha undersøkt skadene.

– Er du gift med en mann som kommer skadet hjem, så skal du ikke være nødt til å gå ned i stilling for å hjelpe ham å få hjelp, sier Kjellin.

Erstatningen økt

Han understreker at mye av oppfølgingen av skadede soldater har blitt bedre.

– Erstatningsbeløpet for krigsskadde er økt til 65 G, og Forsvaret har påtatt seg et større objektivt ansvar for krigsskadde. Det er veldig bra, så det går i riktig retning. Men det bør ikke ta så lang tid som i dag å få hjelp, sier Kjellin.

Han ber om forbedringer raskt.

– Ikke bekvem

– Når jeg skal sende ut folk neste gang, ønsker jeg å kunne stå med rak rygg og si at dere vil bli ivaretatt når dere kom-

mer hjem. Uansett, sier Kjellin.

– Føler du at du kan si det i dag?

– Jeg tror den enkelte soldat føler seg ivaretatt av avdelingen, men om de føler seg godt nok ivaretatt av systemet i sin helhet, det er et annet spørsmål. Jeg føler meg ikke bekvem med situasjonen slik den er i dag, sier Kjellin.

E-post: tom.bakkeli@vg.no
marianne.johansen@vg.no
tora.bakke.handlykken@vg.no

**tips
OSS**
om Afghanistan

Tom Bakkeli

Tora Bakke Håndlykken

Marianne Johansen

Ring eller send SMS/ MMS til
2200

MED RAK RYGG: Neste gang sjefen for kystjegerne Jon Ivar Kjellin sender soldater

– Ikke god nok hjelp

Både NAV og Statens Pensjonskasse forstår frustrasjonen til de skadede soldatene.

– Vi erkjenner at vi ikke har klart å møte denne gruppen med god nok hjelp, og vi er i gang med et arbeid for å kunne gi et bedre tjenestetilbud for personer som har deltatt i internasjonale operasjoner, sier seksjonssjef May Britt Christoffersen i NAV. Hun opplyser at de i 2011 skal øke kompetansen

NORGE i AFGHANISTAN

m!

BLE OPERERT: Kystjegeren ble operert i Mazar-e-Sharif etter at han ble skutt i Afghanistan. Men skaden har gjort at han ikke lenger kan svømme, sykle, klatre eller gjøre dagligdagse ting i hjemmet. Foto: PRIVAT

- Føler jeg blir mistrodd

Drøye tre år etter at han ble skutt gjennom skulderen av Taliban, kjemper kystjegeren en kamp mot den norske staten for å få erstatning.

Som kapteinløytnant i Kystjegerkommandoen (KJK) var han med på å ta harde belastninger i Afghanistan. Nå er utfordringen møtet med hjelpeapparatet i Norge:

Skuddskadet

- Som norsk soldat, som er blitt skutt på ti meters avstand på oppdrag for Norge, burde man slippe å bli mistenkeliggjort og føle seg som en sviker, sier kystjegeren til VG.

Sommerdagen i juni 2007 så han døden i hvitøyet. Han ble truffet av skudd i skulderen fra Taliban-krigere som forsøkte å ta de norske soldatene i bakhold.

I kampen skjøt og drepte han to talibanere.

Han har vært gjennom flere operasjoner, og han forsøkte å starte i jobb igjen ved Kystjegerkommandoen i Harstad.

- På grunn av smertene i skulderen måtte jeg snart kaste inn håndkleet, forteller han.

Kystjegeren var tidligere på landslaget i militær femkamp. Nå kan han ikke sykle, ikke klatre, ikke svømme. Det er spesielt sårpt at han ikke kan leke med de fire barna sine i basseng, samt hjelpe til med enkle dagligdagse ting i hjemmet.

- Ble trenert

I møte med NAV og Statens Pensjonskasse (SPK) startet diskusjonene om uføregrad, menerstatning og ulik vurdering av fremtidig inntektstap.

- Jeg opplever at de trenerer saken min. Det har nå gått 3 1/2 år med treg saksbehandling. Nå får han derfor hjelp av en advokat i den krevende kontakten med hjelpeapparatet, og vil ta saken til retten. Han mener SPK og NAV handler i strid med intensjonene fra politiske myndigheter, og påfører han og andre skadede soldater en ekstra fysisk og psykisk belastning.

- Jeg føler at de mistror meg, at jeg prøver å snuske til meg noen usle kroner. Sannheten er at dette handler om ganske lite penger, men er blitt en prinsippssak, sier han.

Minst 11 alvorlig skadede har måttet hyre advokater mot NAV og Statens Pensjonskasse

ut i krig, vil han kunne stå med rak rygg og si at de vil bli ivaretatt når de kommer hjem igjen.

Foto: ØYVIND NORDAHL NÆSS

for nøkkelpersonell i NAV om senvirkninger av traumatiske opplevelser, og at NAV også har hatt møter med veteranorganisasjoner for å bedre hjelpen til soldatene.

- Har forståelse

Avdelingsleder Rachel Husebø Chambenoit i forsikringsavde-

lingen i Statens Pensjonskasse har forståelse for at det kan oppleves urimelig å få avslag på erstatning.

- Ikke alle skader som skjer i jobbsammenheng dekkes av forsikringen.

Vi kan dessverre ikke betale ut erstatning hvis skaden ikke er omfattet av regelverket, selv om vi noen ganger skulle

ønske det ut fra menneskelige hensyn.

- Så raskt vi kan

- Vi legger stor vekt på å behandle alle søknader så raskt vi kan.

Men i enkelte saker tar det tid før det er klart i hvor stor grad den skadede vil kunne

arbeide til tross for skaden. Vi utnevner ikke egne eksperter, men blir enige med skadelidte om hvilken spesialist som skal vurdere skadene.

Vi ønsker selvsagt ikke å trenere saksbehandlingen, eller å mistenkeliggjøre noen, og synes det er veldig leit dersom vi opplever sånn.

KRIGENS PRIS

Kjetil (23) mistet ene benet og kameraten i et bombeangrep

STANGE (VG) Kjetil Bragstad (23) ble svært alvorlig skadet i kamp under et bombeangrep i Afghanistan i 2007. Fortsatt kjemper han for å få hjelp.

Den tidligere norske Afghanistan-soldaten er dypt frustrert over måten han har blitt møtt av NAV og Statens Pensjonskasse.

– Jeg er fortvilet og forbannet over den oppfølgingen jeg har fått. Det er håpløs og elendig kommunikasjon mellom de som skal hjelpe, sier Bragstad.

Den nå 23 år gamle mannen fra Stange i Hedmark måtte amputere det ene benet etter bombeangrep i 2007. Han ble hedret med Forsvarets medalje for å være såret i strid etter oppdraget.

Etter hjemkomsten til Norge startet kampen med hjelpeapparatet for å få hjelp.

Et tankekors

Bragstad er en av minst 11 alvorlig skadede soldater som har måttet hyre advokat for å få hjelp til oppfølging i Norge.

I over tre år kjempet advokaten hans for å få informasjon som hvis vilkårene oppfylles kan gi kan gi Bragstad tre millioner ekstra i erstatning.

– Jeg har sendt en rekke brev og purringer til Forsvaret og Statens Pensjonskasse og bedt om svar på hvilke ytelser Bragstad har krav på. Det er et tankekors at det tok nærmere tre og et halvt år å få opplysninger om tilleggsytelsene, sier advokat Anders Hauge i advokatfirmaet Ness & Co.

Tilleggsytelsene gjør at maksimal erstatning øker fra 15G som er vanlig, til 65 G – noe som ifølge advokaten kan bety over 3,7 millioner i differanse i erstatningssummen.

Smerter

Bragstad beskriver tunge år etter skaden. – Hos NAV, spurte de hele tiden: Er det ikke noe du kan gjøre i Forsvaret? Jeg ble utrolig irritert, sier Bragstad.

20-åringen ville søke seg inn på spesialjegeropptaket etter Afghanistan-tjenesten.

Veibomben som rammet ham og drepte kameraten Kristoffer Sørli Jørgensen 8. november 2007, satte en stopper for planene. Bragstad får smerter i benet når han er mye aktiv.

– Enkelte ganger må jeg bortprioritere ting i hverdagen, sier han.

Ikke bra PR

Motstanden han møtte hos NAV, ble «dråpen» for Bragstad.

– Til slutt sa jeg til dem: Om jeg må tigge på gaten, blir vel ikke det så bra PR for Jens Stoltenberg.

I sommer fikk han innvilget yrkesrettet attføring.

Forsvaret hadde sent i går kveld ikke mulighet til å svare på hvorfor advokaten slet med å få informasjon.

Statens Pensjonskasse (SPK) svarer på generelt grunnlag at det er viktig for dem at de som melder en skade får god informasjon om hvilke regler som gjelder.

– Vi legger stor vekt på å behandle alle søknader så raskt vi kan. Men i enkelte saker tar det tid før det er klart i hvor stor grad den skadede vil kunne arbeide til tross for skaden, sier Rachel Husebø Chambenoit i SPK.

PÅ ATTFØRING:

Bragstad får nå attføring for å gjennomføre Midtøstenstudier, men advokaten hans jobber fremdeles med erstatningssaken mot Statens Pensjonskasse.

Foto: GEIR OLSEN

Sterke reaksjoner på manglende kontroll

– Hvis bare halvparten av det VG nå avslører er riktig, så er det en skikkelig skandale. Jeg blir flau, jeg blir rett og slett flau, sier Fremskrittspartiets partileder Siv Jensen.

– Jeg forventer at landets forsvarsmister har kontroll og i det minste sørger for å sikre at vi har gode systemer for å ivareta våre soldater. Og hvis det ikke er

tilfellet, så er det kanskje på tide å finne seg noe annet å gjøre, sier Jensen.

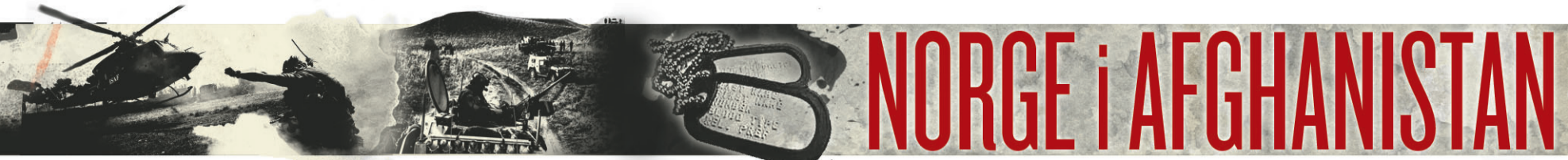
Venstre-leder Trine Skei Grande sier det slik:

– Det er utrolig at det er mulig å ikke ha kontroll på noe slikt. På mange norske arbeidsplasser registrerer man om bare en mutter faller ut. Når man ikke har en sånn oversikt, vil det også være umulig å

rekonstruere hendelser når de skadede skal få oppfølging hjemme, sier hun til VG.

Tidligere sanitetssjef i Forsvaret gjennom mange år, Leif Sverre Rosén sier til VG at Forsvaret skjuler informasjon om soldater som blir alvorlig skadet for å få flere unge gutter og jenter til å reise til Afghanistan.

NORGE i AFGHANISTAN

Om jeg må tigge på gaten, blir vel ikke det så bra PR for Stoltenberg

VG i går

- Flere er skadet

Stadig nye skadetilfeller fra krigen i Afghanistan blir rapportert til VG etter avsløringene om Forsvarets manglende oversikt.

I går avslørte VG Forsvarets manglende oversikt over skadede soldater i Afghanistan.

Mens Forsvaret har operert med en liste over 32 sårede soldater, viste VGs kartlegging at minst 48 soldater var skadet.

VG har nå fått bekreftet ytterligere tre nye skadetilfeller, og fått henvendelser om en rekke andre.

* En av dem er en 20 år gammel soldat som 12. august 2006 fikk revet av huden i håndflaten og brukket håndleddet. Det skjedde da armen hans ble klemmt mellom veien og bilen i en ulykke med militærkjøretøy på oppdrag ved Meymaneh.

* Også en annen 20-åring ble skadet i en ulykke med militærkjøretøy i august 2006 ved Mazar-e-Sharif, slik at armen brakk. Soldaten har i dag smerter ved belastning.

* En tredje soldat fikk konstatert delvis prolaps i nakken og i korsryggen etter at hjulet på bilen han kjørte, falt ned i et hull i bakken. Dagen etter kunne soldaten nesten ikke bevege seg, og måtte avbryte tjenesten og reise tilbake til Norge. Har fått advokathjelp.

Ingen av disse soldatene står oppført på Forsvarets skadeoversikt.

Evakuerte

En indikasjon på at et langt større antall soldater er skadet enn det Forsvaret til nå har oppgitt, er at 46 norske soldater er evakuert med helikopter i Afghanistan bare siden 2008.

– Tallene for de norske evakuerte dreier som om et spenn fra vrasket fot til alvorlige skuddskader, sier oberstløytnant John Espen Lien ved Forsvarets operative hovedkvarter.

En annen indikasjon er nye tall fra Statens Pensjonskasse (SPK), som viser at 61 soldater har fått konstatert skader på utenlandsoppdrag, siden 2001 da Norge sendte de første soldatene til Afghanistan.

SPK kan ikke spesifisere hvilket land soldatene har fått skadene, men påpeker at Afghanistan er det landet der Norge har hatt flest soldater de siste årene.

Forsvarsministeren: - Vi er ikke i mål

Forsvarsminister Grete Faremo (Ap) innrømmer at behandlingen skadede soldater får i Norge, ikke er god nok.

Hun sier at erstatningsordningene og behandlingen de skade-

de får, har blitt bedre i 2010 enn den har vært tidligere.

Men konfrontert med at soldater som har blitt alvorlig skadet sliter i møtet med NAV også i 2010, sier Faremo:

– Det er nettopp vårt samspill med sivile myndigheter det er et poeng å forbedre. Det er blant

annet grunnlaget for pilotprosjektet vi nå setter i gang i forsvarskommunene Elverum og Åmot i Østerdalen.

Der starter Forsvaret et prosjekt med tett samarbeid mellom NAV, Forsvaret, kommune og helsevesen.

– Hvorfor er det fortsatt ikke

ryddet opp i behandlingen skadede soldater får?

– Behandlingen av skadede er blitt bedre, men vi er ennå ikke i mål.

At vi blant annet har betalt for juridisk støtte til våre veteraner i møtet med Statens Pensjonskasse, illustrerer at vi ikke er i

mål med ambisjonen om at våre veteraner skal få den hjelp og støtte de trenger, sier Faremo.

Hun varsler en handlingsplan i mai 2011, og en gjennomgang av Forsvarets veteranadministrasjon.

KRIGENS PRIS

HAR IKKE

over soldater
i Afghanistan

Av MARIANNE JOHANSEN og TORA BAKKE HÅNDLYKKEN

Forsvaret skal kartlegge soldater med psykiske skader etter krigen i Afghanistan. Det er bare et problem: De har ikke en samlet oversikt over hvem som har vært der.

Siden midten av oktober i fjor har Forsvarets sjefpsykiater Jon Reichelt etterspurt en navneliste over alle soldater som har vært på oppdrag i Afghanistan.

På oppdrag fra Forsvarsdepartementet skal han sende ut spørreskjema for å undersøke hvordan soldatene har det mentalt etter krigsoppdraget.

Så langt har han ikke fått noen liste.

En utfordring

– Jeg har korrespondert med flere instanser i Forsvaret. Det er en utfordring å få ordentlige og presise navnelister over dem som har tjenestegjort i Afghanistan, sier Reichelt til VG.

Nå erkjenner forsvarssjefens talsmann John Inge Øglænd at de ikke har oversikten over dette per i dag.

– Vi har ikke en slik liste liggende nå, sier Øglænd.

– Er ikke det en oversikt dere burde hatt?

– Det burde vi nok. Det er selvsagt noe vi vil prioritere å fremskaffe nå, sier han.

Arroganse

Talsperson Anders Grindaker i Veteranforbundet SIOPS reagerer sterkt på opplysningene.

– Det er en arroganse i forhold til egne soldater som er helt utrolig, sier Grindaker.

I midten av oktober sendte Reichelt e-post til blant annet Forsvarsdepartementet og Vernepliktsverket med spørsmål om hvem som har de mest presise navnelistene. Han trenger navn, personnummer og tjenesteperiode i Afghanistan.

– Jeg fikk tilbakemelding på at det var mulig å få, men krevde arbeid, for eksempel koordinering av flere registre. Det ble opplyst fra flere at Vernepliktsverket er instansen med best oversikt, sier Reichelt, som er sjef for Kontor for psykiatri og stressmestring i Forsvaret.

**Forsvaret
innrømmer
svikt**

Vernepliktsverket har satt i gang et arbeid for å skaffe listene til forskningsprosjektet, bekrefter stabssjef Per-Ivar Norman.

– Det er en utfordring når det gjelder å finne komplett oversikt over hvem som har vært i Afghanistan når. De som er i operasjonsområdet, skal rapportere hvem som er ute, hvor lenge og i hvilke stillinger. Men i kampens hete er det ikke alltid kvaliteten på rapporteringen er like god. Da må vi gå gjennom dette i ettertid, sier Norman til VG.

Han opplyser at det har blitt vanskeligere å få kontroll over hvem som reiser ut enn det var før, fordi soldatene nå settes sammen på tvers av avdelinger før de reiser. Men han samarbeider med Reichelt for å skaffe lister. – I løpet av 2011 er målet å få en totaloversikt over soldater i internasjonal tjeneste siden 1945. Det er en formidabel jobb, sier Norman.

VG fikk ikke snakke med direktør i personellavdelingen i Forsvarsstaben Tom Simonsen direkte i går. Men via forsvarssjefens talsmann sier han:

– Ved en kryssjekk av vår info og lagrede data hos forskjellige instanser i Forsvaret, vil Forsvarsstaben kunne fremskaffe en oversikt over hvem som har tjenestegjort i Afghanistan. Hvor raskt oversikten kan fremskaffes, kommer an på detaljgraden i den ønskede oversikten, sier Simonsen.

E-post: marianne.johansen@vg.no
tora.bakke.handlykken@vg.no

Fakta

- VG avslørte mandag denne uken en rekke feil og mangler i Forsvarets oversikt over fysisk skadede soldater i Afghanistan.
- Mens Forsvaret har operert med en liste på 32 sårede, viste VGs kartlegging at minst 48 soldater er skadet. I etterkant har VG fått bekreftet tre nye skadetilfeller.
- Minst 11 alvorlig skadede soldater har måttet hyre advokater mot NAV og Statens Pensjonskasse for å få hjelp. Flere reagerer på oppfølgingen de har fått i Norge.

GODE MINNER:

Oppdraget til Hallgeir Mikalsen var å utgjøre et bindeledd mellom ISAF-styrkene og sivilbefolkningen. – Jeg har veldig mange gode minner fra Afghanistan, sier Mikalsen.

Foto: PRIVAT

NORGE i AFGHANISTAN

OVERSIKT

VIL FORSKE:
Forsvarets
sjeiopsykiater
Jon Reichelt

HELSEJEEKK: Hvert halvår blir Hallgeir Mikalsen innkalt til helsesjekk. – Jeg er privilegert som bor så nært sykehuset, og som har hatt samme fastlege hele tiden. Det finnes en grense for hvor mange vi må fortelle vår historie til.

– Sliter fortsatt med mareritt

Av THOR HARALD HENRIKSEN og TERJE MORTENSEN (foto)

HARSTAD (VG) Syv år etter at major Hallgeir Mikalsen (51) ble livstruende skadet i Afghanistan drømmer han fortsatt om hendelsen.

Skadene han fikk har merket han for livet.

– Jeg vegrer meg for å gå alene i byen, spesielt på kveldene og i helgene og sliter fortsatt med mareritt, forteller 51-åringen til VG.

Når vi setter oss ned ved kafébordet i Harstad sentrum, insisterer Mikalsen på å få sitte med ryggen mot veggen. Etter Afghanistan fikk trebarnsfaren Morgan Kane-syndromet.

– I dag lar familien alltid meg velge plass ved bordet først.

13. mai 2003: Major Hallgeir Mikalsen og kollega Geir Ove Kasle-

gard holder vakt utenfor en utbombet gård i Mir Bacha Kot-området, et par mil nord for Kabul.

Oppdraget er å få et godt forhold til sivile afghanere, og hjelpe lokalbefolkning med oppbygging av vannforsyning samt helse- og skoletilbud.

Det er stille. Og varmt. Det første skuddet streifer hodet hans. Når han i refleks snur overkroppen, ser han rett inn i geværløpet til en AK 47 bare 30 meter unna.

Et nytt skudd går av og treffer majoren i ryggen – få millimeter fra ryggsoylen. Det stålmanlede prosjektilet deler leveren i to, perforerer høyre lunge og splintrer et ribbein før det finner veien ut.

I helikopteret mister han bevisstheten. Tre uker senere våkner han opp på Universitetssykehuset Nord-Norge i Tromsø. Livet – slik det en gang var – eksisterer ikke lenger.

Syv år etter skuddet er Mikal-

sen erklært som 97 prosent invalid. Likevel har 51-åringen de tre siste årene hatt en 30 prosents stilling i Hæren.

– Uten denne jobben tror jeg faktisk at jeg hadde gått til grunne. Jeg skulle gjerne jobbet mer, men det er dessverre ikke forenlig med helsesituasjonen, sier Mikalsen, som for tre år siden også fikk hjerteflimmer.

KRIGENS PRIS

Kaller soldatbehandlingen for URIMELIG

Av TOM BAKKELI og TROND SOLBERG (foto)

I dag skal forsvarssjef Harald Sunde møte trygdesjefene for å finne ut hvordan den uholdbare situasjonen for Afghanistan-soldatene skal forbedres.

Sunde møter sjefen i NAV og Statens Pensjonskasse etter VGs avsløringer om at Afghanistan-soldater har kjempet mot det offentlige i årevis etter å ha kommet hjem med krigsskader.

Forsvarssjefen endrer rutinene

– Jeg er glad for det fokus VG har rettet mot de problemer soldatene opplever i møtet med hjelpeapparatet når de kommer hjem med skader, sier general Sunde til VG.

– Og jeg ser virkelig frem til å møte sjefene for NAV og SPK for sammen å analysere problemstillingene og finne frem til best mulig rutiner, sier han.

– Hva vil du legge størst vekt på i møtet?

– Jeg vil nødig forskuttere noe, men jeg er mest opptatt av at vi angriper prosessene slik at vi får til en raskest mulig saksbehandling, hvor soldaten møter fagpersonell som forstår situasjonen. Altfor mange føler de blir mistrodd og at de har bevisbyrden på sine skuldre.

– Kystjegersjef Jon Ivar Kjellin sa til VG at det er en skam at soldater som skades i operasjoner utenlands må kjempe i årevis mot systemet for å få hjelp og erstatning. Er du enig i denne karakteristikken?

– Det er urimelig og urettferdig at en som har sett døden i hvitøyet som følge av jobben, blir stående alene og kjempe mot systemet når han kommer hjem. Det er en fortvilet situasjon. Slik kan vi ikke ha det. Forsvaret har et system som skal følge soldaten til det blir en løsning, men vi må finne bedre samarbeidsrutiner med andre etater. Et problem er at dagens system er tilpasset en annen situasjon, det sivile samfunnet. Det er derfor viktig at vi må vise raushet overfor dem som er blitt utsatt for skade.

– Når kan dere ha på plass et system som virker slik det skal?

– Allerede i løpet av denne måneden vil vi sette i gang Pilotprosjekt Østerdalen, som er et samarbeidsprosjekt mellom NAV, kommunene og Forsvaret. Oppfølgingen av den enkelte soldat må stå i fokus. Jeg føler det er et politisk fokus på dette nå som fremskynder kompliserte prosesser, slik at flere statlige organer kan samarbeide.

– Har Forsvaret hatt for lite fokus på den medisinske oppfølgingen av soldatene i utenlandstjeneste?

– Forsvarets Sanitet har gjort en kjempejobb med å etablere systemer som redder liv og bidrar til raske rekonvalesens etter skader. Helikopterbidraget i Meymaneh er et av de beste medisinske evakueringskapasitetene i Afghanistan, med 15 minutters beredskap døgnet rundt. Sammen med Kirurgene i Mazar e-Sharif og den strategiske avtalen om å fly skadede til spesialistsykehus i Norge, gjør det oss godt rustet. Problemet oppstår ofte når de skadede kommer hjem.

– Hvordan kan Forsvaret kunne følge opp på en god måte når dere mangler oversikt over skadede soldater?

– Vi har full oversikt over skadede. Helsekortene til hver enkelt soldat inneholder diagnose, behandling og oppfølging. Det vi mangler er statistikk over hvilke kategorier skader som er registrert. Dette er et viktig verktøy for meg, og for politikerne som bestemmer rammevilkårene våre. Vi trenger litt mer tid for å innhente alle opplysningene, noe bare helsepersonell kan gjøre.

– Noen har kritisert Forsvaret for bevisst å holde tilbake opplysninger for å pynte på bildet av skadesituasjonen. Hva sier du til det?

– Det vil jeg avvise på det sterkeste. Åpenhet er det viktigste gode for soldatene våre, og jeg har fra første stund vært opptatt av medias tilgang til styrkene i Afghanistan og blant annet kameraer på hjelmene, slik at folk her hjemme får vite noe om hvordan det er å være i skarpe operasjoner.

– Viktigere enn statistikk er forståelse hos beslutningstagere og borgere. Vi vil beskrive det sanne bildet, og det føler jeg også VG og andre medier bidrar til, sier forsvarssjef Harald Sunde.

E-post: tom.bakkeli@vg.no

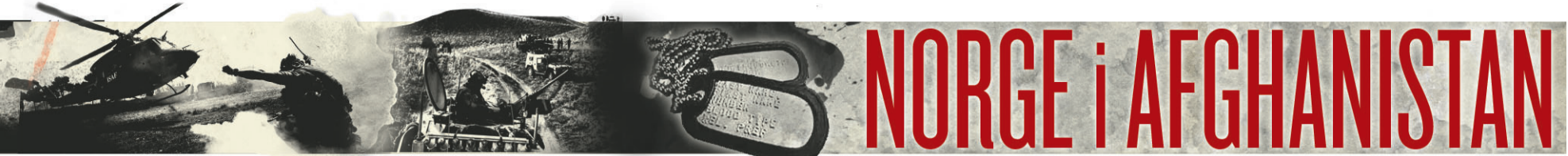

OVER SIKTEN:
Slik fremstår det danske forsvarrets oversikt over skadede og falne i utenlandstjeneste siden 1992.

	Opgørelsen er påbegyndt 1992, omhandlende udsendt personel under forsvaret	KROATIEN (UNPRO-FOR) 1992-1995	BOSNIEN-HERZEGOVINA (IFOR/SFOR) 1996-2004	KOSOVO (KFOR) 1999-	IRAK (OIF) 2003-
Ved kamp- eller terror-hand-linger	Faldne	4	1	0	6
	Hårdt sårede (fra 01.01.10)	-	-	0	0
	Lettere sårede (fra 01.01.10)	-	-	0	0
	Sårede (frem til 01.01.10)	33	3	0	19
Ved sygdom, ulykke eller anden skade	Døde	4	2	1	2
	Hårdt tilskadekomne (fra 01.01.10)	-	-	0	0

LES FORSVARSMINISTER GRETE FAREMOS

NORGE I AFGHANISTAN

AVSLØRT: Forsvarssjef Harald Sunde møtte VG i går. Han avviser at de har forsøkt å holde antall skader i Afghanistan skjult.

VG mandag 3. januar.

VG tirsdag 4. januar.

VG onsdag 5. januar

DØDE I STRID: Senest 22. november i fjor ble major Anders Storrud sendt hjem til Danmark i bære. Han døde på felthospitalet i Camp Bastion av sårene han pådro seg under en offensiv operasjon i Helmand-provinsen i Afghanistan. Storrud, som var halvt norsk, ble 34 år gammel. Foto: POLFOTO

AFGHANI-STAN (ISAF)	2002-
	33
	24
	62
	64
	6
	0

Forsvaret tilbys hjelp fra kollegene i Danmark

Av FRANK ERTESVÅG, MARIANNE JOHANSEN og TORA BAKKE HÅNDLYKKEN

Det danske forsvaret tilbyr sine norske kolleger hjelp med å skaffe oversikt over Afghanistan-personell.

– Vi vil selvfølgelig bidra med våre erfaringer hvis vi får en henvendelse fra

det norske forsvaret. Vi har ingenting mot å gi videre våre systemer og rutiner til norske kolleger, sier major Torben Grinderslev i det danske forsvarrets personelltjeneste til VG.

Danskene har de siste årene hatt en sterk tilstedeværelse i Afghanistan.

Til enhver tid kan hvem som helst gå inn på et lett tilgjengelig nettsted og

sjekke tallet på personell som har falt eller blitt skadet i tjeneste.

Oversikten oppdateres nærmest daglig og viser antall falne, antall hardt sårede og lettere sårede i strid.

I tillegg inneholder den antall personell som er skadet utenfor strid, ved sykdom, ulykke eller annen skade.

Personelltjenesten får raskt melding

om personell som skal inn i oversikten. De kan også når som helst gi tallet på personell som har deltatt i utenlandske operasjoner.

– Vi har hittil hatt 7844 soldater i Afghanistan, 6426 i Irak og 30 440 på Balkan, opplyser Grinderslev.

● SE OGSÅ VG FREDAG

Debatt

Debattredaktør (kst.) Debattredigerer

Hans Petter Sjøli

Knut Åge Hansen

Kronikker og replikker sendes til debatt@vg.no
 Leserinnlegg til sidet@vg.no
 Hovedkronikk: 4500 tegn
 Replikk: 3000 og 1500 tegn

Alle innlegg blir vurdert i løpet av en uke, og alle får svar. **TELEFON 22 00 00 00**

SITATET

Gode skiløpere er kunstnere som går amok i skiløypa.

Thor Gotaas.

Folklorist og langrennsekspert roser Petter Northug. (Klassekampen)

KLIPPET

Undervurdert. – Ledelsesfaget er interessant å benytte på Thorbjørn Jagland. Han fremstår omdømmemessig ikke som en som er en god leder. Men når vi går inn og vurderer statsmannskunst, kongstanker og karakterbygging viser det seg at han egentlig har mange gode lederegenskaper. Eksempler på dette er vilje til makt og posisjoner, å takle motgang, har visjoner og er modig. Det handler om hvordan han takler nederlag. Han slutter ikke, men fortsetter. Det sier noe om han som person, sier **Ole A. Hagen**, som har skrevet masteroppgave om Jagland på BI.

FOLKET MENER

Maria Amelie bør få bli

Maria Amelie er absolutt et menneske jeg ønsker å ha i Norge. Etter bare 2–3 år i Norge fikk hun 6 i særmenne i norsk på videregående. (...) Uten personnummer og uten mulighet til studiestønad har hun likevel gjennomført et femårig studie i teknikk og vitenskap, med en masteroppgave for Statoil som kronen på verket. Marie Amelie har bevist at hun vil være en ressurs for samfunnet og hun ville under normale omstendigheter vært attraktiv for mange konsern. Det i motsetning til mange andre som bedriver kriminalitet av ymse slag. Da familien søkte om opphold var Maria Amelie mindreårig. Hun søkte ikke for seg selv, det var foreldrene som søkte. Nå er hun myndig og hennes sak bør sees på et selvstendig grunnlag, uavhengig av foreldrenes sak. Den

Foto:VG Nett

norske stat, gjennom Statoil, nyter allerede godt av hennes kunnskaper, da det, etter hva jeg har skjønnet, er videokonferanseopplegget hun har skrevet om i sin mastergradsoppgave Statoil bruker i dag.

valotunk, vgd.no

SMS-INNLEGG

Har ingen sympati for sutringen fra rike pensjonister over kanskje å få litt høyere skatt. Mange unge, enslige mødre har derimot all grunn til å klage over økonomien, men de sutrer ikke.

Magne, Pensjonist

NRK har et debattprogram, som heter Aktuelt. Det burde omdøpes til «Rundt grauten», her får politikere og andre lire av seg en masse utenomstakk uten ett kritisk spørsmål.

Frank

Det er ikke alltid jeg er enig med Truls Dæhli og hans kommentarer, men når det gjelder Petter Northug (bildet), så synes jeg han traff blink. Northug er en god langrennsløper, ingen tvil om det, men han bør snart vise litt respekt for andre løpere og ledere. Det er faktisk andre som også går fort, og som vinner fortjent. Litt ydmykhet er snart på sin plass.

Tobben, Finnmark

Kjære sold

- Du har påtatt deg et viktig og risikofyllt oppdrag.
- På vegne av det norske folk kjemper du for et stabilt Afghanistan og en sikrere verden.
- Det må være en selvfølge at du skal slippe å kjempe en ny kamp når du kommer hjem.

Min far var krigsveteran og konsentrasjonsleirfange fra andre verdenskrig. Min personlige historie gjør at jeg må være den første til å stille kritiske spørsmål om vi – det norske samfunnet – har gjort nok for deg som risikerer, og kanskje må ofre, så mye. De fleste går det heldigvis bra med. Det er likevel allfor mange historier om skadde soldater som får et ublidt møte med det apparatet som er satt til å hjelpe dem.

Min viktigste sak

Veteransaken er min viktigste sak som forsvarsminister. Min forgjenger, Anne-Grete Strøm-Erichsen, la grunnlaget for et kjempeløft for soldaters rettigheter. Selv om du og jeg kanskje ikke har samme politiske ståsted, er det et faktum at denne regjeringen har gjort mye mer for deg som soldat og fremtidig veteran enn noen annen før oss. Forsvaret har en viktig rolle i dette, men oppfølging og ivaretagelse er også et ansvar for hele samfunnet. Vi vil derfor ikke gi oss før Forsvaret, det sivile helsevesenet, NAV, Statens pensjonskasse og kommunene har den kunnskapen, kompetansen og samarbeidsevnen de trenger for å ivareta skadde soldaters behov og rettigheter.

Du skal vite at de fleste soldater sier de er fornøyde med oppfølgingen fra Forsvaret etter å ha blitt skadet.

Forsvaret tar ansvar for sitt personell, og har - utover arbeidsgiveransvaret - et lovpålagt

KRIGENS PRIS

Grete Faremo, forsvarsminister (Ap)

ansvar for å følge deg opp i et år etter endt tjeneste. Noen skader viser seg imidlertid ikke som alvorlige før etter lang tid. Du skal da være helt trygg på at Forsvaret alltid vil hjelpe deg med råd og oppfølging overfor det offentlige hjelpetilbudet, uansett når du tjenestegjorde. Hvis du blir skadet mens du er i Afghanistan, kan du få behov for et tilpasset helsetilbud og hjelp til å komme tilbake i arbeid. I tillegg kan familien din trenge støtte og informasjon. Denne måneden etableres derfor et omfattende og viktig pilotprosjekt i forsvarskommunene Åmot og Elverum.

Tar objektivt ansvar

Hensikten er å finne en god, landsdekkende samarbeidsmodell mellom alle involverte etater for å sikre at samfunnet evner å gi deg og dine denne hjelpen på en rask og god måte. Berørte departement har lagt planene og jeg tar nå ytterligere grep for å bedre koordineringen. Jeg møter i dag helse- og arbeidsministrene om dette og jeg lover deg at

BREV: Kjære soldat, jeg håper og tror Faremo.

regjeringen vil prioritere dette arbeidet.

Jeg vil ruste opp Forsvarets evne til å ta vare på sine. Skadde soldater og veteraner som ønsker hjelp skal kunne henvende seg til ett sted, som så veileder videre etter behov. I desember i fjor ba jeg derfor om at alle deler av Forsvarets veteranhåndtering gjennomgås for å sikre at den har kapasitet til å ta seg av både personell i tjeneste og veteraner som har avsluttet sitt arbeidsforhold i Forsvaret. Fra og med 2010 tar staten nå et objektivt ansvar for alle skader

● I et debattinnlegg i VG anklaget forsker Erik Bye Cicero-direktøren for å bruke «retoriske knep og forsøk på knebling» i klimadebatten. ● Bye gjør selv det han anklager meg for å gjøre, skriver Pål Prestrud i et svar til Bye.

KLIMA

Pål Prestrud, direktør Cicero, Senter for klimaforskning

Bye tar mannen, ikke ba

Under tittelen «Ta ballen, ikke mannen» gjør Erik Bye (VG 4. januar) selv akkurat det han beskylder meg for å gjøre. Han tar meg i stedet for å ta argumentene mine. For å kunne gjøre det tillegger han meg meninger jeg ikke har og aldri har gitt uttrykk for.

Bye prøver å stemple meg som intolerant og sneversynt

når han påstår på feil grunnlag at jeg ikke vil at såkalte «klimaskeptikere» skal få lov til å uttale seg.

Jeg ønsker alle stemmer velkommen i klimadebatten. Men det må også gå an å stille spørsmålet: hvem er eksperter på klima?

Bye synes å mene at enhver med naturvitenskapelig bak-

E-POST

Send ditt innlegg til debatt@vg.no

SKRIV

Send ditt innlegg til VG, Akersgaten 55
1185 Sentrum, 0107 Oslo

SMS

Send ditt innlegg med kodeord «sidet» og din mening til: 2200

- Navn og adresse må oppgis på innsendte innlegg, også når navnet ikke skal i avisen.
- Innlegg med angrep på privatpersoner må signeres med fullt navn.
- Vi forbeholder oss rett til å kutte i manuskriptene, og innsendte manuskripter blir ikke retournert.

at!

at du i fremtiden skal kunne være tryggere på å få den hjelpen du fortjener, skriver forsvarsminister Grete

Foto: SCANPIX

som oppstår i tjeneste. Vi har etablert tre forskningsprosjekter for å få mer kunnskap om antall skadde soldater og deres livssituasjon slik at vi kan treffe de riktige tiltakene for å hjelpe. Vi har styrket erstatningsvernet, pårørende- og familiepolitikken, Forsvarets psykiatriske oppfølgingsvenne og kameratstøtten. Vi har etablert et eget veteran-senter. Medaljeseremonier har fast regjeringdeltakelse. Forsvarets minnedag er styrket ved at H.M. Kongen er tilstede. 8. mai etableres fra i år av som nasjonal veterandag – alt for å gi

deg og dine medsoldater den anerkjennelsen dere fortjener. Mitt departement har et tett samarbeid med veteran- og personellorganisasjonene, og gir årlig flere millioner kroner i støtte til foreninger og tiltak som bidrar til å støtte og ivareta soldater og veteraner.

Endringer kan aldri skje fort nok når mange har ventet så lenge på løsninger. Her er det altså ikke bare Forsvaret, men hele det sivile samfunnet, som må med. Vi gir oss ikke før vi er sikre på at alle våre veteraner og skadde soldater får den

støtte og oppfølging de fortjener.

Vår plikt

Kjære soldat – du som er eller har vært i tjeneste for nasjonen. Forsvaret er et kollektiv hvor alle tannhjul er like viktige for at maskineriet skal fungere. Jeg vet hva vi skylder deg som er soldat. Jeg håper og tror at du i fremtiden skal kunne være tryggere på å få den hjelpen du fortjener, om uheldet eller ulykken skulle være ute. Det er det norske samfunns plikt å sørge for at så skjer.

allen

grunn er en ekspert på klimaet. Det synet er jeg uenig i. Når ny Hardangerbro skal bygges går vi ikke til tannlegen selv om også hun er ekspert på å bygge broer.

Dersom fastlegen min har mistanke om lungekreft, vil jeg helst henvises til den beste kreftspesialisten, ikke til hjertespesialisten. Spesialist eller

ekspert blir du etter lang utdannelse og lang arbeidserfaring på området.

Klimaeksperten er etter min mening en forsker som daglig jobber med klimaspørsmål og som jevnlig publiserer eller har publisert ny klimakunnskap gjennom vitenskapelige kanaler. Ingen av de forskerne Bye

nevner ved navn gjør eller har gjort det.

Jeg er ingen tilhenger av ekspertvelde. Det er viktig at også klimaforskeren utfordres både av kolleger og andre. Men det bør også være slik at vi tillegger klimaforskerens konklusjoner og anbefalinger større vekt enn en tilfeldig forskers uten erfaring fra fagområdet.

UFARLIG? Mellom 40 og 60 barn fødes av mødre som bruker Subutex eller metadon, og skade er ikke påvist, skriver Arild Knutsen.

Farlig om metadon

Elin Larsen bedriver farlig forenkling i VG 2/1 når hun går mot medisinerings av gravide under legemiddelasstert rehabilitering.

Elin Larsen i Rusmisbrukernes Interesseorganisasjon (RIO) protesterer i VG 02. januar mot at Helsedirektoratet oppfordrer gravide under legemiddelasstert rehabilitering (LAR) til å opprettholde medisinerings gjennom graviditeten.

Larsen oppfordrer til en praksis der gravide i LAR heller skal tilbys innleggelse og nedtrapping. Hun uttrykker forferdelse over en praksis justert ut i fra at medisinerne ikke skader fosteret.

RUS

Arild Knutsen, leder i Foreningen for human narkotikapolitikk

de gravide som følger forskningsbaserte råd fra Helsedirektoratet.

Slike holdninger som skapes av RIOs vrangforestillinger om medisinerne, kan stå i veien for kunnskapsbasert tilnærming og medføre alvorlige konsekvenser. De gir næring til narkotikomotstandere i helsevesenet som trapper ned gravide selv om de ikke kjenner de helsemessige konsekvenser av praksisen.

Slike holdninger hindrer også at nyfødte får medisin til nedtrapping, ettersom helsepersonell på føde-barsel avdelinger ofte er motstandere av slike medisiner i utgangspunktet. Abstinenser hos nyfødte kan gi smerter og skader og bør derfor unngås med adekvat nedtrapping.

Forenkling

Dette er en farlig forenkling av problemstillingen som illustrerer at Larsen er blendet av tradisjonell narkotikamotstand, der medisinerne anses som narkotika og per definisjon skadelig. Konsekvensen kan bli et sjansespill med levende liv, både mors liv og fosterets. Ettersom alternativet til fortsatt medisinerings oftest er et liv i rus, ustabilitet og høy overdosedefare.

Dette har Helsedirektoratet tatt høyde for og de har videre påpekt at vi vet alt for lite om hva som er konsekvensen av nedtrapping under graviditet. Dette må tas til etterretning, ettersom fosteret er som mest sårbart desto tidligere i svangerskapet. Det er altså større risiko for skade på fosteret ved nedtrapping under svangerskapet enn det er ved fortsettelse av medisineringsgen.

Det er ytterst vanskelige dilemmaer de respektive foreldre står overfor, som fortjener å møtes med ydmykhet og respekt. RIO beundrer de gravide som uansett forsøker nedtrapping av medisinerne. Vi i FHN advarer på det sterkeste imot denne holdningen. Budskapet til de gravide i LAR, er at vi beundrer

Faglige forskrifter

Helsedirektoratet har i årevis samlet inn kunnskap om legemiddelasstert rehabilitering og graviditet. De er i gang med en bred høringsrunde og skal utarbeide retningslinjer. Men retningslinjer er ikke nok, vi trenger klare faglig baserte forskrifter for nedtrapping, for å sikre god

behandling av barn som er født med risiko for abstinens.

Videre må myndighetene nå endelig sikre god oppfølging av gravide pasienter under legemiddelasstert rehabilitering. Da det statistisk sett er en høy prosentandel som fortsetter å ruse seg på stoffer som kan være skadelig for barna, og da mor og foster

står i fare for å bli utsatt for en uforvarsvarlig tidlig nedtrapping.

Til sist vil jeg minne om at mellom 60 og 600 barn i Norge blir født med alkoholskader hvert år. Mellom 40 og 60 barn fødes med Subutex eller metadon, og skade er ikke påvist.

DEBATTEN

Født på rus

Jeg registrerer at Helsedirektoratet (HD) oppfordrer gravide i LAR til å vedlikeholde sin medisin under graviditet.

I programmet Brennpunkt (NRK 23/1 1) uttalte Arne Johannesen at HD hadde full oversikt over gravide i LAR (Legemiddelasstert Rehabilitering) og over de barn som fødes. Da NRK ønsket og få se dokumentasjon, skrev A. Johannesen brev tilbake til NRK der han meddelte at de ikke hadde noen tall for 2009 og 2010.

Signaleffekt

Elin Larsen, Rusmisbrukernes Interesseorganisasjon (RIO)

GRVIDE mener det er uforvarsvarlig med nedtrapping, selv om Helsedirektoratet sier «Forskingsbasert dokumentasjon for sikkerhet ved nedtrapping i graviditet er mangelfull». Leger forråder gravide å bruke rusmedikamenter for det kan skade fosteret. Paracet anbefaler HD at gravide må holde seg unna, og sushi, fremt idk metadon som er substitutt for heroin. «Hen-

- Elin Larsen i Interesseorganisasjon (RIO) protesterte i VG 02. januar mot Helsedirektoratets oppfordring til gravide under om å opprettholde medisinerings gjennom graviditeten.
- Konsekvensen av Larsens ønsker kan bli et sjansespill med levende liv, både mors liv og fosterets, hevder Arild Knutsen.

I FOKUS

«Mirakellegen» måtte behandle seg selv

SKODD FOR SKADEN: Hjemme på sykehuset i Moss jobber Kjetil Ness i tresko. De kommer ikke bortifra den deformerte hælen hans. Uteskoene hans er spesialtilpasset.

Da bomben sprang, måtte **Kjetil Ness (45)** behandle en døende soldat – og seg selv. I dag plages Afghanistan-legen av tanken på at tragedien skulle vært unngått. Og han **slakter** Forsvarets oppfølging.

Kjetil Ness (45) blir

såret i foten, armen og brystet av bomben i Afghanistan. På sykehuset finnes kun én lege som kan behandle skadene – ham selv.

MOSS/STAVANGER/OSLO (VG): Splintene som har boret seg inn i foten og armen, blir ikke operert vekk.

Morfinrusen som kan stanse smertene, må vente.

For Kjetil Ness må holde seg klar i hodet.

En finsk soldat ligger nemlig livstruende såret, og to andre nordmenn er også skadet, etter bombeeksplosjonen utenfor leiren i Meymaneh 23. mai 2007.

De har bare ham.

Selv om han selv er skadet, må han også ta den tyngste avgjørelsen.

– Siden jeg er eneste lege til stede, må jeg gi medisinske ordre i behandlingen av meg selv og de andre som er skadet. Det gjelder også bestemmelsen om avslutning av behandling på den døende finske soldaten, sier Kjetil Ness til VG Helg.

De dramatiske timene på sykehuset i Afghanistan brenner seg inn i minnet hans.

Operasjonssykepleier Else Kari Shanor (53), som også er såret, gir Ness minimalt med smertestillende medikamenter.

– Vi må holde ham klar, så han kan gjøre jobben som eneste lege, forteller Shanor til VG.

Siden juni 2006 hadde Ness varslet internt i Forsvaret om legemangel i Meymaneh. Men han er ikke blitt hørt.

Nå må han ligge på sykehussengen og være både lege og pasient på en gang.

«**Doktor Mirakel**» ble han kalt. Ness hadde som hovedoppgave å behandle norske soldater som skadet seg i Afghanistan.

Men på si brukte han all energi på å bygge opp det sivile sykehuset for afghanerne.

Hit var han på vei sammen med sykepleier Else Kari Shanor, stabssjef Kristian Rubach, tolken og tre livvakter, da noen utløste en fjernstyrt bombe.

En finsk livvakt og tre sivile

IMPONERTE MINISTEREN: Seks måneder før han ble skadet, viste Kjetil Ness frem hvordan han jobbet ved Strøm-Erichsen.

afghanere ble drept. Både Ness, Shanor og Rubach ble fysisk såret.

På Moss Sykehus, der han nå jobber, har Kjetil Ness tatt på seg treskoene.

Han kan ikke lenger ha på seg vanlige sko med hælkappe.

Tresko og slippers går bedre, for de kommer ikke nær hælen hans, som ble deformert i bombeangrepet.

– Jeg har prøvd mange ulike typer sko, men det blir sår på hælen som ikke gror, sier Ness.

Seks operasjoner, flere måneder i rullestol og noen måneder på krykker, gjorde ham ikke bra igjen.

– Ankelleddet er stivt og smertefullt. Det gjør at hver-

dagen min er betydelig forandret, sier Ness.

Når det er snø, og han må ut, bruker han noen sko der han har klippet vekk hælkappen. Men i snøværet i dag tok han taxi til jobben. På det relativt lille sykehuset i Moss er dagene så rolige at han klarer jobben som anestesilege.

– Planen min etter Afghanistan, var å jobbe på et sykehus i Australia sammen med henne jeg var forlovet med. Men på grunn av skaden kan jeg ikke jobbe på store sykehus med mye løping.

I stedet jobber jeg på et lite sykehus uten akuttkirurgi i Norge.

Ski-, klatre- og vannsportut-

styret hans står pakket vekk hjemme.

Den tidligere svært aktive legen, som reiste verden rundt på internasjonale oppdrag, har god tid til å tenke på det som skjedde i Afghanistan.

Han lurer på hva som ville skjedd hvis Forsvaret hadde sørget for å skaffe en kirurg i Meymaneh da han ba om det.

Han lurer på om den finske soldaten kunne overlevd, og om han selv ville vært bra i foten igjen.

Det er umulig å vite.

Men det er ett spørsmål Ness og Shanor må ha svar på før de kan legge den dramatiske hendelsen bak seg.

Kunne hele angrepet vært unngått?

det sivile, lokale sykehuset i Meymaneh for forsvarsminister Anne-Grete

Etter angrepet fikk de to høre noe som de nesten ikke kunne tro:

– En person med full oversikt over sikkerhetssituasjonen, har fortalt at trusselnivået var «rødt», sier Ness og Shanor.

Det høye trusselnivået innebærer ifølge de to at de ikke skulle fått lov til å gå ut av leiren – og i hvert fall ikke uten ekstra beskyttelsesutstyr.

De hadde hverken på seg nakkekrage, bekkenplate, skulder- eller overarmsbeskyttelse, opplyser de.

– Den første perioden jeg var i Meymaneh, rullerte vi på fire ulike ruter og tider når vi skulle gå ned til sykehuset.

I den andre perioden gikk vi samme rute til samme tid hver

dag. Vi tok det opp med de sikkerhetsansvarlige, men fikk beskjed om at de hadde kontroll. Dermed ble vi et altfor lett bytte for dem som satt med fjernutløsningen, sier Ness.

I over to og et halvt år har Ness og Shanor i møter og brev bedt Forsvaret svare på hva som var trusselnivået i leiren denne dagen, og om sikkerhetsreglene ble brutt.

Forsvarsminister Grete Faremo fikk i april i fjor et brev fra Ness der han stiller spørsmålene enda en gang.

Brevet er også sendt til forsvarssjefen.

Svaret fra Forsvarsstaben til Kjetil Ness 30. august i fjor, er at de «er ukjent med påstanden»

BEHANDLET BARN: Når de norske soldatene ikke trengte legehjelp, brukte Kjetil Ness tiden på å behandle sivile, afghanske barn på sykehuset i Meymaneh.

HJEM I KISTE: Den finske soldaten som ble rammet av bombeangrepet samtidig som de norske soldatene, overlevde ikke skadene. 24. mai 2007, tok de farvel med sin kollega i Meymaneh.

om et marsjforbud, vedkommende saksbehandler «kunne ikke huske at dette kom opp som et forhold og det ble derfor heller ikke vurdert».

Ness får også opplyst at «lokale vurderinger som ble gjort for trusselnivå, bevegelsesbegrensninger, rutevalg og beskyttelsestiltak kan ikke FOH kommentere, all den tid dette var lokale vurderinger som man i etterpåklokskapsens lys lett kan konkludere med var feil når man ser hvordan det gikk».

Han får ikke svar på det han lurte på.

Prøver Forsvaret å skjule hva som skjedde denne dagen i Meymaneh?

7. januar i år, mens Kjetil Ness er på jobb på Moss Sykehus, ringer mobiltelefonen hans.

Det er kommunikasjonssjefen til forsvarsminister Grete Faremo og forsvarssjef Harald Sunde, Kåre Helland-Olsen.

Han har fått vite at journalisten jobber med saken.

– Han ba meg om å sende en

e-post til VG der jeg sa at jeg ville stanse saken. Det svarte jeg at jeg ikke ville, sier Ness.

– Det virker som om Forsvaret prøver å feie det som skjedde under teppet. Jeg er ikke ute etter å lage trøbbel for noen, men for å greie å gå videre med traumene, er det viktig å få vite hva som skjedde. Man ønsker å få vite sannheten, ikke bare for ens egen del, men for at Forsvaret skal kunne bli bedre, sier Ness.

Han får ikke sove om nettene. Han føler seg mentalt nedkjørt. Det er høsten 2007, og Kjetil Ness ligger hjemme i Moss.

På TV ser han forsvarsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen og forsvarssjef Sverre Diesen forklare seg i en stortingshøring om manglende legedekning i Afghanistan.

– Det de opplyste direkte på NRK stemte ikke med den virkeligheten jeg opplevde i mitt arbeid i Afghanistan. Jeg mener de må ha blitt feilinformert, sier Ness.

Han mener den manglende

– Da vi ble skadet, så poff, så trengte ikke Forsvaret oss mer.

Sykepleier Else Kari Shanor

legedekningen han hadde varslet om i lang tid internt, er et kontraktsbrudd fra Forsvarets side.

– I denne tiden ble jeg nedringt av media, men jeg valgte ikke å stå frem. Jeg ønsket ikke å bli delaktig i et politisk spill. Dessuten var jeg mentalt helt nedkjørt, sier Ness.

Under den medisinske ut-sjekken på Sessvollmoen etter at han har kommet hjem fra Afghanistan, fyller han ut et skjema om hvordan han har det psykisk. Han krysser av for insomni, samt at han mentalt føler seg dårlig.

– Men jeg har ikke fått noen oppfølging eller tilbakemelding på dette. Det har bare utviklet seg til det verre. Da jeg tok kontakt med en av forsvarers psykiatere i vår, fikk jeg beskjed om at dette måtte jeg gå til det sivile med. Jeg fikk ingen henvisning, ingen råd, sier Ness.

Han velger å være åpen om sin egen situasjon i håp om at andre skadede soldater skal få bedre oppfølging fra Forsvaret enn det han har fått selv.

– Etter 2. verdenskrig er det en håndfull soldater som har fått varige men etter skader i krigshandlinger. **Da synes jeg det er fantastisk dårlig at de ikke greier å følge opp de få det gjelder. Det bør være et minimum å skrive ut en henvisning til psykolog, sier han.**

I en skoeseke på loftet hjemme hos sykepleier Else Kari Shanor i Stavanger ligger alt hun har samlet på fra sitt opphold i Afghanistan.

Nederst i pappesken, under papirer og bilder, ligger to medaljer.

– Du synes kanskje jeg skulle hatt dem på veggen, det er jo mange som har det. Men jeg får bare en ekkel følelse i munnen av hele greia. Jeg vil ikke ha noe som har med Forsvaret å gjøre på veggen, sier Shanor.

Da hun kom hjem til Norge etter bombeangrepet, fikk hun operasjonsmedaljen sin overrakt på en svært spesiell måte.

– De slengte medaljen min i en sekk. Det skulle liksom være en ære å få den, en takk for innsatsen. Men siden jeg ikke fikk vært med på seremonien, fordi jeg måtte til legesjekk etter skadene jeg hadde fått, ga de den til meg i en sekk. Jeg følte at vi ble sett på som utskudd, fordi vi var sivile militære, sier Shanor.

Shanor er erklært 20 prosent invalid etter bombeangrepet. Benet svikter under henne når hun står eller går lenge av gangen. Hun har slåss mot Forsvaret, NAV og Statens Pensjonskasse etter at hun kom hjem.

HJALP SIVILE: Operasjonssykepleier Else Kari Shanor jobbet så ofte hun kunne med å hjelpe sivile afghanere på det lokale sykehuset i Meymaneh.

– Jeg bærer ikke nag til de som bombet oss, de gjorde det for å brødfø familien sin. Afghanerne generelt var fantastiske mennesker. Hvis jeg hadde fått en medalje av dem, fra noen av dem vi hjalp på det sivile sykehuset, da hadde jeg hengt den opp på veggen. For det er jeg stolt av, sier hun.

Hun har ofte kontakt med Kjetil Ness, og synes det er ille at han ikke får bedre hjelp.

– Det er dårlig gjort av Forsvaret å behandle oss så respektløst. Vi i

det kirurgiske teamet gjorde en viktig jobb for Norge. Da vi ble skadet, så poff, så trengte ikke Forsvaret oss mer. De svarer ikke engang på spørsmål, sier Shanor.

Etter et års sykmelding frykter Kjetil Ness at han skal miste huset sitt. Inntekten hans er blitt vesentlig lavere. Han hyrer advokat for å få yrkesskadeerstatning fra Statens Pensjonskasse. Forsvaret avslår søknaden om erstatning for de personlige eiendelene han mistet i bombeangrepet.

– Det gjelder utstyr som kamera, klokke, private anestesibøker, solbriller, noen private klær og joggesko. Det er ingen stor sak for meg økonomisk, men symbolsk opplevde jeg det som et slag i ansiktet, sier Ness.

Hærens jurister spiller ballen over til NAV.

– Dermed startet den «Kafkaproessen» som fryktet. NAV, Forsvaret, Statens Pensjonskasse, Moss kommune og helsevesenet. Den ene hånden vet ikke hva den andre gjør, sier han.

Våren 2010 får han cirka 700 000 kroner i engangssum fra Statens Pensjonskasse for tapt arbeidsinntekt.

I ettertid er han blitt lovet erstatning fra Forsvaret for de tapte personlige eiendelene.

Mandag er Ness invitert til et møte i Forsvarsstaben for å bli

informert om nye opplysninger som har kommet frem – nesten fire år etter angrepet. Han ser frem til å høre hvilke svar de kan gi.

– Syning på den finske livvaktens viste med stor sannsynlighet at han

døde av en splint inn i bakre skallekropp. Nakkekragen vi hadde tilgjengelig, kunne kanskje stanset splinten, sier Ness.

De finske soldatene hadde riktignok ikke samme type nakkekrage som tilleggsutstyr som de norske hadde.

Men hvis de hadde gått en annen vei? Hvis en kirurg sto klar i Meymaneh, eller hvis de ikke hadde gått ut i det hele tatt? Da kunne kanskje angrepet vært unngått.

Sykepleier Else Kari Shanor kunne sluppet plagene hun nå har i hoften. Kjetil Ness kunne hatt gått med vanlige sko. Han kunne kanskje jobbet på sykehuset i Australia sammen med sin forlovede.

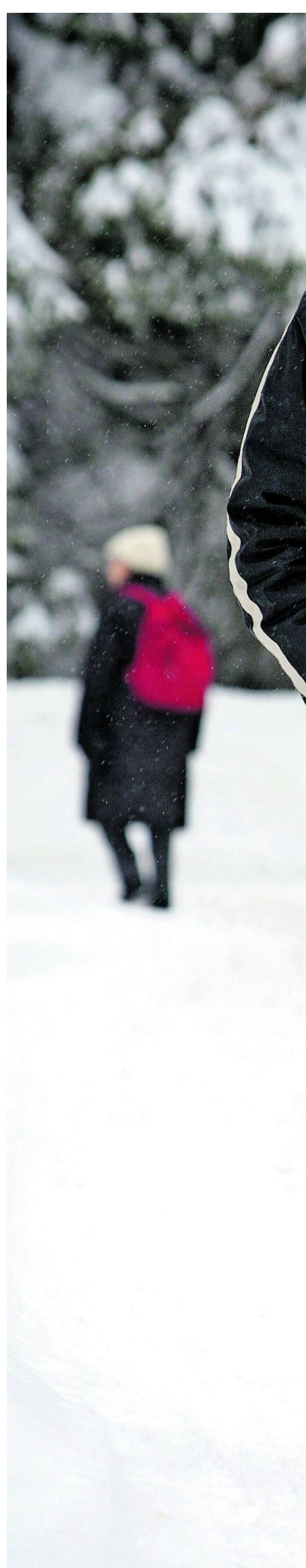
Og bildet han nå har på netthinnen ville ikke vært der.

Bildet av en døende finsk soldat som kun har én lege – en pasient.

Av MARIANNE JOHANSEN, TORA BAKKE HÅNDLYKKEN og LINN CATHRIN OLSEN (foto)
epost: Marianne.johansen@vg.no
Tora.bakke.handlykken@vg.no

– Han ba meg om å sende en e-post til VG der jeg sa at jeg ville stanse saken.

Soldatlege Kjetil Ness

BER OM SVAR: I to og et halvt år har hetsreglene at han ble sendt ut av leiren

Afghanistan-legen bedt Forsvaret svare på om det var brudd på sikkerheten ekstra beskyttelsesutstyr. Han venter fortsatt på svar.

– God dialog med Kjetil Ness

Forsvaret har nå funnet rapporter der det står at trusselnivået for terror og angrep var nest høyest, «signifikant», i Meymaneh 23. mai 2007.

Men til tross for gjentatte spørsmål fra VG, kan Forsvaret ikke svare på hva de norske soldatene ifølge regler og retningslinjer skulle ha på seg 23. mai, utover ISAFs krav til grunnutrustning.

Kommunikasjonssjef Petter Lindqvist ved Forsvarets operative hovedkvarter opplyser at de ikke finner dokumentasjon på om bestemmelsen «delta» var innført.

Bestemmelsen innebærer at norske soldater skulle ha på seg ekstra sikkerhetsutstyr som nakkekrage, skulder- og overarmsbeskyttelse.

– Vi har i dag ikke noen holdpunkter for å si at det ble begått noen feil den dagen Ness ble skadet, sier forsvarssjef Harald Sunde.

Fargekoden for «signifikant» er oransje. Men fargen ser rød ut på et kart over trusselnivået, ifølge Lindqvist.

«Det kan forklare hvorfor det er oppfattet at trusselnivået i PRT Meymaneh er beskrevet som «rødt», skriver han i en e-post.

Det generelle trusselnivået i Meymaneh var ifølge Forsvaret «medium», nest lavest, 23. mai. Det var ifølge Lindqvist ingen regel om at man ikke skulle gå ut av leieren.

Forsvarssjef Sunde opplyser at han ble kjent med Ness' situasjon da han fikk brevet hans i midten av april 2010.

– Jeg beordret Forsvarsstaben til umiddelbart å gi svar på de spørsmål Ness stilte. Ness fikk svar på spørsmålene sine i et brev av 30. august 2010. Det har også blitt gjennomført flere møter med Ness i ettertid, og han har nå en egen saksbehandler i Forsvarsstaben. Jeg vet at det fortsatt er noen spørsmål han ønsker ytterligere utdypning på,

men jeg opplever det som vi i dag har en god dialog med Ness. Vi ønsker selvsagt å støtte Ness så langt vi kan, men da dette er en personalsak, ber jeg om forståelse for at vi ikke kan gå inn i detaljer, sier Sunde.

Forsvarets sanitet (FSAN) bekrefter at det var dårlig legedekning i Afghanistan, men stiller seg uforstående til at det var et brudd på kontrakten med Ness.

«Det er riktig at Ness ga uttrykk for at han ikke likte situasjonen med manglende kirurg. (...) Ness hadde en stan-

dard ansettelseskontrakt med Forsvaret. Ness var godt kjent med hvilke utfordringer Forsvaret hadde med å skaffe kirurger», skriver stabssjef i FSAN, Jens-H. Syversen, i en e-post.

Forsvaret vil ikke svare på Ness kritikk om at han ikke fikk psykologhjelp. Men sjefpsykia-

ter Jon Reichelt sier på generelt grunnlag:

«FSAN har et spesialtilpasset tilbud innen behandling av psykiske skader etter tjeneste utlandet. Vi har et behandlingstilbud som går ut over det ene året etter en soldater er kommet hjem. Dette tilbudet er åpent for alle våre veteraner».

Kommunikasjonssjef Kåre Helland-Olsen sier det er «fullstendig feil» at han har presset Ness til å trekke saken i VG, og forklarer oppringningen til den sårede Afghanistan-legen slik:

«Forsvarsstaben hadde oppfattet det slik at Ness var ukomfortabel med VGs fokus på hans person, og at han ønsket råd om hvordan han burde forholde seg til dette. (...) For at Ness skulle slippe å gjenta hele sin historie for meg, sa jeg innledningsvis at hvis han var ukomfortabel med situasjonen, så burde han ta kontakt med VG.

Jeg skjønte imidlertid raskt at Ness var blitt feiltolket av Forsvarsstaben, og at han selv hadde bidratt til VGs fokus», skriver Helland-Olsen.

– Jeg vet at det fortsatt er noen spørsmål han ønsker ytterligere utdypning på, men jeg opplever det som vi i dag har en god dialog med Ness.

Forsvarssjef Harald Sunde